

Enarratio. 37.

PVLMONES prædictorum animantium, facile habentur, vulpis tamen, in usu quotidiano est medico, quum ex eo loch officinæ contra pectoris vitia paratum habeant.

DE IOCINORE ANIMALIVM.

Græce, in æg. Latine, iecur, iociner: Italice, Hispanice, figado, ficato.

Enarratio. 38.

*Asininum
iecur.*

IECVR asininum, quod tostum comitiali morbo conueniat, id à tota substantia conuenire credibile est, quum iecur, sanguis coagulatus est, crasum præbens alimentum. Medicamenta uero quæ comitiali morbo medentur, incidentis opus est, sint facultatis, ut Galenus libro n. de Facultatibus simplicium medicamentorum capite de sanguine adnotauit. At capri-

*Caprinum
iecur pesti-
mum est.*

num iecur assatum, & ipsius saniem, ad eadem ualere, ad quæ Dioscorides notat, subscribit Galenus lib. a nobis citato: obnoxium tamen tam caprinum quàm hircinum iecur epilepticis esse, imo illo comesto, morbum irritari, ac de nouo moueri tradit Galenus quoq; lib. prædicto: Proinde qui hircinum iecur tanquam sanum laudant, animaduertant etiam atq; etiam

*Aprinum
iecur.*

moneo. Porro aprinum iecur, id est porci syluestris, ad ea quæ Dioscorides tradit ualere, credere est: canis uero rabidi iecur, ad ea non ualere quæ tradit Dioscorides testatur Galenus eodem citato lib. n. imò omnes mortuos esse, qui eo solo usi fuerant eodem capite confirmauit. Nec id mirum uideri debet, quum ex iecore canis rabidi, uenenum inter cætera ueneni genera potentissimum paretur, ut ipsi nouimus. Mergi hepatis non meminit Galenus: At Paulus Aegineta lib. 7. suæ medicinæ, siccum & potum calculos eijcere tradit, sed ut opinor textus ille corruptus est, quum loco earum

*Ex iecore
canis rabidi
uenenū
præstans
fit.*

*Mergi he-
par.*

*Mergi uen-
ter.*

uocum, secundas eijcit, ut scribit Dioscorides, calculos in eo legitur. Cæterum & si Galenus mergi iecoris mentionem nullam fecerit, fecit tamen de illius uentre, quum dicat: Ventrem mergi quidam commendant tanquam medicamen concoquens, et pepticum, idq; siue protinus elixum, siue arefactum comedas. At nos id experti uanam esse promissionem comperimus, sicut sane etiam quod de interna tunica gallinarum memoriæ est proditum. Aiunt enim quidam si ea arefacta bibatur, inuare stomachicos.

*Lupinum
iecur.*

Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinum prætermittere extra rationem erit, quum de illo hodie multi ambigunt, dubitantq; nec sane immerito, quum Galenum in eo dubium ac fere sibi ipsi contradicentem

animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinum, hepaticis, id est epur
male affectum habentibus, siue in fluxu hepatico, hydrope, uel alia quauis
affectione iecoris conueniat. Et quod sic, cum Galeno lib. de Compositio
ne medicamentorum secundum locos. 8. & eiusdem numeri capite, respon
dent, ubi ait: Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse,
non secundum unam aut alteram qualitatem, quale est & lupinum hepar,
cuius abunde experimentum habemus, et subdit: teritur enim exacte hepar
lupinum, & datur drachma una, cum uino aliquo dulci. Porro libro unde
cimo de Facultatibus simplicium medicamentorum dictis contraria in
nuere uidetur, quum de illo nullam habere experientiam tradat, quum di
cat: iecur lupinum sæpenumero in medicamentū indidi hepaticum, quod
ex eupatorio conficitur, neque tamen quod mentione dignum sit, amplius
præstare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componi
tur. Hæc Galenus, in quibus nullam de iecore lupino experientiam habuisse
se inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis è lib. 8. de Com
positione medicamentorum secundum locos uidentur, imò sexto lib. hu
ius citati uoluminis, capite 2. tradit ipse Galenus, in compositione quadam
Archigenis, oris crustis dicata. De lupino hepate non habeo quod dicam,
ob quæ multi ut dixi, in hac re ambigui dubijque sunt, imò quod Gale. sibi
ipsi contradixerit, clamant: Quibus nos paucissimis respondemus, & pri
mo apud Galenum nullam esse contradictionem: fatetur enim Galenus li
bro. 8. *κατὰ τόπου* lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & undecimo de Concilia
tur Gale
nus.
Facul. simpl. non negat, imò si quis interius aduerterit, inueniet hoc dicere,
uidelicet, quod tanta inest uis iecori lupino, quanta medicamento ex eupa
torio pro hepaticis confecto: uel aliter respondemus Galenum nunquam
de illo experimentum habuisse, quousque locum illum, libri de Compositio
ne medicamentorum *κατὰ τόπου* attigit, ita enim illi euenire posse arbi
tramur, ueluti & morbis, quibus nonnulla hodie innotescunt, quæ antea
ignorabamus.

DE CERVI MASCULI GENITALE.

Græce, *αιδιον ἄρνου & ἰδαρν*: Latine, uirga cerui: Hispanice, uer
galho de ceruo: Italice, uerga del ceruo: Gallice, uerge de cerf.

Enarratio. 39.

NON solum contra uiperæ uenenum Virga cerui ualet: sed etiam ut te- Virga ier
statur Rasis, ad colicas affectiones, & uring retentionem, uel ut alijs placet, cur.
ad simulandam uenerem. Cæterum, circūfertur hodie lapillus quidem ex Lapis bel
India ad Lusitanos primo aduectus, ut plurimum, magnitudine & figura Zaharticus

Abinzoar

glandis colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compositus laminais, quem cerui lachrymam quidam, alij uero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præstantissimum ac diuinum antidotum, contra omne genus ueneni approbant. De quo Abinzoar libro sui Theisir testatur, se illo quendam deploratum à perniciosissimo iniurgitato ueneno liberasse, cui granorum hordei trium pondere belzaharti, in quinq; punctis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem icteritiam dictam deuenit, in qua bilis uigebat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo uero modo lapis iste gignatur, aut unde gignatur, non alienum erit inquirere. Gloriosus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi sumus, ordinem insequitur. Nā cerui ut testatur Plinius capite 32. libri octauo, cum serpentibus habent pugnā, ita ut inuestigent cauernas, & eas narium spiritu extrahant, renitentes: quod libro 28. cap. 9. prope finem confirmauit, dicens: exitio ijs (hoc est serpentibus) esse ceruos nemo ignorat, ut si quæ sunt extractas cauernis, mandant. Hoc innuit Regius Propheta Dauid in psalmo, quum dicat, sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te domine. Nam post esum serpentium, in orientalibus regionibus, ubi prægrandes reperiri solent, tunc uero ea infestus siti, ceruus præsto ad stagnantes aquas confluit, in quibus immersus, natura ita docente, uelut Tantalus in medijs fluctibus, sitiens, non bibit, nam siquid aquæ degustaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim crassescit, cogitur, & coagulatur, atq; in glandis magnitudinem excrescit, quem postquam ex aquis exiit ceruus, deciduum homines quærunt, & tanquam rem preciosissimam seruant, lachrymam cerui appellant, uel potius lapidem belzaharticum, id est, lapidem antidotum. Hodie uero Lusitani nostri, qui ex India multa referunt, quæ hucusq; de isto tradidimus lapide fabulosa esse testantur, quum illum potius, è stomacho uel cuiusdā animalis corde extrahi, pro firmo contendant, quod ita esse certum est: quum lachryma cerui lapillus alter est, coloris mellei, latus, in pyramidem tendens, à paucis hucusq; uisus, quem nos, quum hæc scribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea ualens, ad quæ lapillus ex corde uel stomacho animalis extractus. Datur enim ad minus pondere trium granorum hordei, nonnunquam contra uenena in oleo, uel aqua naphæ, potu, contra febres pestilentes magno datur iuamento in aqua nenufaris, uel acetosæ, uel alia frigida: puerorum uermes extirpat, uigente febre, in aqua portulacæ datus, uel sine febre in uino potus, experti sumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Complect enim opus suum lapis iste

Lapis bel-
zaharticus
ex stomacho
animalis
corde extrahitur.

aliquando per uomitum, nonnunquam uero per secessum, plerumq; tamē per sudorem. Nunc quum hæc literis commendabamus, illustris Domina Beatrix Luna, mulier opulentissima, Venetijs agens, lapillum unum ex ijs quos describimus ab Indig animali extractum a quodam nobili Lusitano, qui apud Indos Prorex fuerat, centū et triginta aureis ducatis emit: erat enim lapillus ille, ut hoc quoq; dicamus oualis fere magnitudinis. Ceterum, non ab re quoq; esset, in præfenti, postquam de præstantissimis antidotis contra uenena egimus, de unicornio quoq; memoriam facere, sed quoniam capite de cornu cerui, de illo sermonem facimus, ideo super sedimus, lectorem ad citatum locum relegantes.

Beatrix a Luna mulier opulentissima.

DE VNGVLIS ANIMALIUM.

Græce, *ὄνυχος ὄνυχος*. Latine, unguis asinorum, unguis: Hispanice, unhas de animal: Italice, unghie.

Enarratio. 40.

SUNT enim ungues animalium, ex ijs medicamentis, quæ paratu facilissima dicuntur, præter tamen ungues asini & capræ, de quibus Dioscorides in præfenti agit, à Rasi summo Arabum medico, bouis quoq; laudantur, præsertim manuum, ad lactis euocationem, modo usti & in cinerem redacti, in liquore aliquo, porri dentur, non minus quoq; multæ unguæ pro sterilitate inducenda, ab eodem commendantur.

Ungues animalium.

DE EQVORVM LICHENIBVS SIVE

callis.

Græce, *καλινοί ποιοί*. Latine, lichenes equorum, calli equorum: Italice, porri delle gambe de i caualli: Hispanice, impigenes de los cauallos.

Enarratio. 41.

PEDVM equorum lichenes, ad cuiusuis feræ morsum quoq; ualere tradit Galenus libro undecimo de Facultatibus simplicium medicamento rum.

Loch equorum.

DE VETERVM CALCIAMENTORVM

corio.

Græce, *ναγιομάτων παλαιὰ δίσκουρα*. Latine, corium ueteris calceamenti, solea calceamenti: Hispanice, suella de zepatos uiegos: Italice, scarpe uecchie.

Enarratio 42.

Gattina-
ria histo-
ria.

FV MVM ueterum calciamentorum, matricis strangulationibus uale-
re, omnes uetulae nouerunt, quo serpentes quoque fugari certum est, de quo
Marcus Gattinaria admirandam enarrat historiam, quum dicat: in agro
quum quidam aperto ore dormiret, uipera per os ingressa est, quae multis
adhibitis remedijs, nunquam a corpore profligari potuit, tandem suffumi-
gijs ex ijs ueteribus calciamentis apparatus, & naribus admotis, illico uipe-
ra per anam exiuit, quae an uera sit historia, dubito, quum Hippocrati reme-
dia haec ignota non esse, sciam, qui libro quinto de Morbis populariter ua-
gantibus, ita de quodam, qui serpentem dormiendo deuorauit, & mortu-
us fuit, dixit: Adolescens (inquiens) quidam multo meraco potu, supinus
in habitaculo quodam dormiebat, huic serpens arges appellatus, in os in-
gressus est, & sane quum sensisset, & loqui non posset, dentibus stridit, &
serpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus praetensas ad-
hibebat, uelut qui strangularetur, & iactabat se ipsum, & conuulsus mortu-
us est.

Hippocra-
tis historia

DE GALLINIS & GALLIS.

Graece, *ἀλιεργόνη* καὶ *ἀλιεργόνη*: Latine, gallinacei, gallinae: His-
panice, gallinas: Italice, galli e galline: Gallice, galz & polles.
Germanice, *Han vnd Hennen.*

Enarratio 43.

Gallina.

SVNT proculdubio in regionibus temperatis, gallinae, optimum gi-
gnentes succum, secus autem in frigidis, ueluti apud Germanos inferiores,
apud quos experientia comprobauimus, gallinas illius regionis, carnes
hircinis uel caprinis duriores habere, quae malum, & uiciosum praebent ali-
mentum, quo fit, ut ibi raro in cibi usum ueniant. Caeterum, gallinarum escu-
lentum ius simplex, retinendi uim possidet, ueluti gallorum subducendi, ut
enarrat Galenus undecimo libro de Facultatibus simplicium medicamen-
torum, capite alectorides, quod animaduersum a praecicis deinceps uelim,
qui post exactam medicamentorum purgationem, tanquam (lauati uer-
dicunt) nihil praeter ius gallinae purgatis bibendum porrigunt, ut purgantium
medicamentorum reliquias stomacho haerentes, descendere ad intestina fa-
ciat, quod sane contrarios effectus, utpote adstringentes, non uero abster-
gentes, aut lauantes inducere, ipse Galenus expertus est. Porro ius gallorum
subducendi uires habet, & eo magis si polypodio, aut mercuriali, soldane-
la, aut cartamo, sena uel epithimo coquatur. Pullorum tamen gallinaceo-

Gallinarum
esculen-
tum ius re-
tinendi ui-
res obtinet

Gallorum
ius subdu-
cendi uim
habet.

rum nondū cōiūntium ius, ueluti eunūchorum gallorum, optimum esse pro prædicta exequenda operatione, credendum est, quod hodie admixto saccharo, pro parandis ad expulsionē humoribus, delicatioribus damus, imō eorum testes & iecinora, tanquā cibum corpori multum alimenti præbentem, extenuatis concedimus. Irridendi proculdubio sunt illi, qui gallinaceorum iecur, tanquā nutrimentum obstructiones gignentem, de testantur, quum reuera extra Galeni mentem, & ueritatem ipsam loquantur. Quod uero Dioscorides inquit, dissectas gallinaceorum carnes serpentium mōribus subuenire, id omnium consensu, hodie melius exequitur, si gallinaceorum deplumato ano, uenenato morsui, gallinacos uiuos apponant, ut inde tanquā uentosa, ipso ano uenenum attrahant: sed hoc opus, non una gallina tantum fieri debet, sed pluribus, quæ in uniuersum uenenosæ inde manent, ita ut si canibus postea dentur, superstitēs non manent, sed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorē tunicam stomachi gallinarum, tanquā stomachicorum præstans iuuamentum laudant, quam tamen Dioscorides in præsentī summō opere ualere cōtendit. Cæterum tradit Plinius libro 29. capite 4. hoc mirum uidelicet, dicens: non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinnens, si auro liqueſcenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se, ita hoc uenenum auri est, & subdit quod si collo gallorum circulus uitis imponatur, desinent consuetis horis cantare, sed hæc forsan in præſenti potius omittenda erant.

Iecur gallinaceorum bonum gignit alimentum.

Interior tunica stomachi gallinarum.

DE OVIS.

Græce, *ὄν*: Latine, ouum: Hispanice, huenos, ouos: Italice, uoua: Gallice, des œufs: Germanice, *Ey*.

Enarratio. 44.

O VVM ex multis habetur altilibus: gallinarum tamen Dioscorides in præſenti prosequitur, in quo album & iuteum inuaditur: ex albo pullus gignitur: ex luteo uero nutritur, ut experientia quotidiana indicat, & Aristoteles scripsit libro sexto de Natura animalium, capite tertio: quanquam Hippocrates, libro de Natura pueri prope finē, potius ex luteo generari, & ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum ouī, frigidum est ex quo & gypso mixtis, frons illita, narium sanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoque libro tertio de Morbis capite uigesimo, quo frigefactorie potiones, contra ardentes febres describuntur, ita de candido ouī tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concussum bibat, hoc ualde frigefacit, & ægrum ad aluum exonerandam cōturbat, eo

Pullus ex albo gignitur, ex luteo nutritur. Candidum ouī.

*Vitellus
oui.*

*Oleum ex
uitello oui.*

*Ouum fri-
gidum in
primo.*

quoque mulierum facies poliuntur, & uulnera recentia curantur, non minus quoque intestinorum ulcera ex eo & tracagantho gummi, amiloue, ad cicatricem in dysentericis, modo per clysteres iniiciantur, reducuntur. Vitellus uero oui, fundamentum digestiui unguenti dicti est, quo passim chirurgici, uulnera, & ulcera sordida, rubra & ad statum sanitatis prope reducunt. Conficitur enim unguentum hoc, digestiuum dictum, ex uitello oui, oleo rosaceo, & terebinthina, cui, modo abstergere quoque uelis, adde- re possis, mellis rosacei colati portiunculam, ut alia plura præteream. Fit quoque ex uitello oui, uenenum irremediabile, quod subtricare satius erit: non minus quodque ex oui uitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie poli- enda passim utuntur, & eo quoque chirurgici insigniores, in uulneribus ca- pitis, ubi cerebri meninges sunt affectæ, utuntur. Cætera uero quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius libro tertio de Alimentorum facul- tatibus, memoriæ scripta reliquit, quæ ita habent, capite uigesimo secun- do: gallinarum & phasianorum oua, omnibus sunt præstantiora: deterio- ra autem anserum et struthocamelorum: porro quæ oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium sunt præstantissima: forbilia autem minus qui- dem nutriunt, sed subducuntur facilius, & pharyngis asperitates læuigant, cocta uero, & ad coquendum sunt difficilia, & tardi transitus, corporique crassius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & crassioris sunt succi, quæ in calidis assantur cineribus: quæ uero in sartagine sunt in- spissata, pessimum habent modis omnibus alimentum. Porro quæ suffoca- ta appellant, sunt elixis atque asis meliora, parantur autem ad hunc modum, ubi enim ipsa oleo & garo, & pauco uino conspersa fuerint, uas quo con- tinentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde ubi ipsum totum superne obturarint, ignem substruunt, quo ad oua mediocrem consisten- tiam sortiantur. Cæterum, hic adnotare est, quod oua non semper galli- nis submituntur, ut ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & re- gionibus nimis calidis, stercore obrutis ouis, aut furno repente immissis, intra uiginti dies, pulli nascuntur, ut Constantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoque rescire decet, quod ut oua recentia in Europa, antiquis meliora sunt, ita apud gentes Bengallos Indiæ, nisi putrida aut in pullos fere redacta fuerint, in cibi usum non admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæ- terum, ouum symmetro temperie frigidius est, cuius naturæ & ipse uitel- lus est, ut refert Galenus libro undecimo de Facultatibus simplicium me- dicamentorum, erit igitur ouum frigidum in primo gradu in quo & ui- tellus reponi debet.

DE CICADIS.

Græce, *κικαδία*: Latine, *cicadæ*: Hispanice, *ciguattregas*: Italice, *cicala*: Gallice, *sigale*: Germanice, *Hewschreck*.

Enarratio. 45.

CICADAE cantatrices, notissimæ sunt, de quibus legito Galenum libro undecimo de Facultatibus simpliciū medicamentorum.

DE LOCUSTIS.

Græce, *ἀκρίδας*: Latine, *locustæ*: Hispanice, *lagostas de tierra*; *gafanhotes grandes*: Italice, *cavalletti*, *saltelli*, *saiuppi*: Gallice, *locuste*.

Enarratio. 46.

LOCUSTA terrestris, animal notum est, & segetibus, ac fructibus maleficum, quo non solum Scythæ, sed Aphricæ Iudæi etiam, in Lepti, ciuitate Cepra hodie dicta, & alijs uarijs locis uescuntur. Hæc enim locusta est, quam Diuus Ioannes Baptista, quum in deserto esset, in uictus usum accipiebat, nō uero herba raponeolus, quam locustam nōnulli appellant, neque herbarum summitates quas Græci *ἀκρίδας* uocant, sed de raponeolis, quū de rapis sermonem fecerimus uerbum unum uel alterum attingemus, de locusta uero animali plura apud Plinium legito.

DE OSSIFRAGO AUE.

Græce, *ὄσσιφραγος*: Latine, *ossifragus secundum Aristotelem*, & Plinium, *species aquilæ*: Hispanice, *quebranta uestro aue*: secundum uero Albertum, *auis ossifraga*: Italice, *groti* dicitur.

Enarratio. 47.

VARIA de ossifraga aue referuntur. Nam Plinius libro decimo capite tertio ossifragam, aquilæ haliæti id est marinæ dictæ, filium esse tradit, dicens: haliæti suum genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur, id quidem quod exijs natum est, in ossifragi genus abit. Aristoteles uero libro nono de Natura animalium capite trigesimo secundo & trigesimo quarto ossifragam auem aquilæ similem facit, & benignam, quæ non solum suos nutrit pullos sed optime etiã aquilæ, solet enim aquila suos pullos, cogente fame, adhuc parentis operam desiderantes nec uolandi adeptos facultatem, e nido mittere, quos ossifraga benigne recipit, &

Albertus
quid de ofsi
fraga

tuetur, ac alit, dum quantum satis fit adolefcant, parum hæc oculis ualet, nubecula enim oculos habet læsos. Albertus uero cognomento Magnus, longe aliam de ofsi fraga sententiam profert, inquit enim, ofsi fragum auẽ aquaticam cygno maiorem esse, rostro oblongo, sed inferiori parte, adeo amplo, ut saccum quis, eius collũ diceret. Hanc uero auem semel apud Belgas me uidisse recordor, pro qua educãda uetula quẽdam à Carolo Quinto Imperatore, singulis diebus, tres stuferos accipiebat, postea uero Ferrarix alteram emortuam uidimus apud Ioannem Baptistam Cananum, anatomicum insignem, & amicum singularem, sed ut audio apud Senenses auis hæc familiarissima est; cæterum, non desunt quidam, qui ofsi fragum ab ofsi fraga differre specie dicant.

Ioannes Ba
ptista Cana
nus.

DE GALERITA.

Græce, *νοπολανδερ*. Latine, *galerita*, *alauda*: Hispanice, *cucuyada*: Lusitanice, *cotonia*: Italice, *lodola*, *cappellina*.

Enarratio. 48.

Galerita
auis.

GALE RITA auis pusilla est, cuius duo genera, apud Aristotelem libro nono de natura animalium, capite 25. referuntur: Alterum terrenum, cristatum, *galerita*, à crista ex plumis in capite eleuata, appellatum, auis nobis in itinere plerumq; obuia, uermes & semina herbarum quærens, & quæ ex auiculis prima, uer pronunciat, & eam Lusitani nostri à cantu suo, cutu uia, appellant, ita enim nomen hoc, auis hæc referre uidetur, quam Dioscorides in præsentem intelligit: Alterum uero genus gregale, nec singulare, more alterius, uerum colore simile, quanquam magnitudine minus, & galero carens, cibo uero idoneum: est uero auicula hæc ex ijs quæ optime canunt, ita ut cum lusciniola certare de suauitate contentus dicatur, quam communi uoce, calandram omnes fere nominant, & de ea Galenus libro undecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum agit, ubi ut in antiquo exemplari Græco legitur, passeribus qui pyrgitæ appellantur, similis est, sed & crista secernitur, & paulo maior est ipsis. Cæterum est & herba corydalis appellata, quam quoq; colicis multum ualere Galenus ibidem testatur. Troglodytes uero, iuxta sepes & muros uictum quæritans, longe alius est passerculus, qui nephriticis, & uesicæ calculo laborantibus unice prodest, ut apud Aëtium legere est, undecimo sermone suæ medicinæ, capite nono, quo ita legitur: Est autem passerculus minimus iuxta sepes, & muros uictum quæritans, estq; hoc animalculum omnium auicula ipsum minimum, ea excepta quæ regulus appellatur, similis est autem regulus

Calandra
auicula.

Troglody
tes.

lo in multis, præter quam quod in fronte auricolores pennas non habet. Est etiam troglodytes, passer regulo paulo maior, et nigrior caudâq; semper subrectam & albo colore, retro interpunctam habet. Magis item garulus quàm regulus est, & sane iuxta summum alæ lineamentum cineris amplius coloris, breues item uolatus facit.

DE HIRVNDINE.

Græce, *χελιδν*: Latine, *hirundo auis*: Hispanice, *golandrina*, *andorinha*: Italice, *rondinella*, *rondine*.

Enarratio. 49.

HIRVNDINE nulla est nobis magis domestica auis, ut quæ in domibus nostris nidificat, cuius pullos sæpe dissecui, & lapillos in eorum stomachis inueni, magnitudine milij granorum, colore uero ad cyaneum declinantes. Verum hoc tempore practici, pro angina curanda discutiendaue emplastrum ex nido hirundinis collo imponunt, non sine magno & cuncti iuuamento, quanquam non desint aliqui, qui quum nidum ex terra & paleis compositum animaduertant, rebus, ut apparet, stypticis, illius admotionem timent, uerentur ne forsân sua stypticitate, materiam in eum retrocedere faciat: quo fit, solo nidi decocto, in quo cæteræ res anginâ discutiennes miscentur, tantum utantur: Sed reuera falluntur, quum omnia in hirundinis nido contenta, potius discutiendi uim, quàm constrictoriam aliquam habeant. Prisci tamen omnes non nido aut aqua in qua incoquitur nidus, pro discutienda angina utebantur: sed potius, crematarum hirundinum cinere, quem deinceps utinam medici pro extirpandis & remouendis anginis in usum traherent medicum. Curent igitur pharmacopolæ, pyxidem huius cineris plenam continuo in apothecis suis habere, quum maximi sit profectus & iuuamenti.

Hirundo.
Emplastrum ex nido hirundinum:

Cinere crematarum hirundinum.

DE EBORE.

Græce, *ιβωρις*: Latine, *ebur, dens elephantis*: Hispanice, *marfil*: Italice, *auorio*: Gallice, *ebore*.

Enarratio 50:

LONGVM profecto esset hic de elephanto sermonem habere, nec minus superfluum huius animalis effigiem, naturam ac mores describere, præsertim quum Plinius ea omnia exacte depinxerit libro octauo suæ Naturalis historię. Affertur enim animal hoc sæpe ex India ad Lusitanos, cuius admirandę magnitudinis dentes ebur dicuntur, & ex illis pectines, scutu

Ebur dens Elephantis

læ, uascula, ac speculorum circuli parantur. Valet enim eboris scobes, ut experientia comprobauimus, morbo regio laborantibus. Datur uero ueniculo uacuo, nonnunquam drachmæ unius pondere, ubi non est febris, in uino: Secus uero in aqua cicoreæ & lupulorum, Confert quoq; medica men hoc diuturnis obstructionibus, et remouet in super stomachi dolores: Vfus præterea ipsius in potu, mulieres ad concipiendum foetum aptissimas reddit.

DE SVIS TALO.

Gallice, *ἰσπαλάριον* & *ὄστρον*: *Latine*, *talus*, *porci talus*, *suis talus*: *Hispanice*, *tornizuelo de piee del puerco*: *Italice*, *talone del porco*, *osso de la cauichia del porco*.

Enarratio 51.

Talus à malleolo differt.

TALVS os pedis est, quod cruri inseritur, & illud multi, cauilliam alijs uero os balistæ appellant, falso multi eum malleolum nominant.

DE CORNV CERVI.

Græce, *ἰκέρου κέρατος*: *Latine*, *cornu ceruinum*: *Hispanice*, *cuerno de cieruo*, *punta de cieruo*: *Italice*, *corno de ceruo*: *Gallice*, *corne de cerf*.

Enarratio. 52.

Cornu cerui.

Os cordis ceruini.

Vnicornium efficacis antidotum.

CORNV cerui, præter tam multa ad quæ crematum Dioscorides ualere tradit, hodie contra puerorum uermes passim datur, tum per se, tum quoq; admixtum semini fantonico, cum aqua portulacæ, uel decocto coriandri, ubi præsertim febris fuerit complicata, secus autem cum uino aut melle. De osse porro cordis ceruini quid in præsentis dicemus, quum præstantissimum antidotum contra uenenum & febres pestilentes sit: eius tamen loco pigmentarij os bubulum tradant, subtile & flexibile, quod ex capite bouis extrahunt, ut apud Venetos plerunq; id fieri percepi: plectendi merito balatrones isti sunt, omnium rerum peruersores, qui quum falsa & adulterina omnia reddant, nigri pro albo uidentes, sic in hoc osse, quod facillime, & paucis nummis emere poterant, ne absq; fraude prætereant, mores suos exercent. Cæterum de cornu monocerotis, id est animalis, unicornis dicti, nonnulla in præsentis dicemus, quum cornu hoc exoticum & pretiosissimum sit, & contra quoduis uenenum efficacis antidotum. Depin-

xit autem Plinius monocerotem, ferocissimum animal, libro octauo ca-
 pite 21. sic dicens: Asperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpo-
 re equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu
 graui, uno cornu nigro media fronte, cubitorum duum eminente, hanc fe-
 ram uisum negant capi. Hæc Plinius. qui de illius cornu uiribus nihil quic-
 quam memoriæ tradidit: At Albertus Magnus, libro 22. de Animalibus,
 monocerotem ab unicornu differentem facere uidetur, cui utpote erranti
 non accedimus, quia monoceros animal, unicornis, ut eius indicat ety-
 mon dicatur: sed rhinoceros animal, omnium consensu, differens ab uni-
 corne est, quod anno quintodecimo supra millesimum quingentesimum,
 uniuersa Olyssippona, magno omnium applausu uidit, non nisi ex India ad
 Emanuelem regem inuictissimum Lusitanorum aduectum, & illud postea
 cum nonnullis elephantibus, potentissimus rex ille ad Summum pontifi-
 cem, tanquam spectaculum admirandum misit, sed naufragio prope Mase-
 filiam amissa nauis, in mari fera perijt, cuius corium ad Franciscum Re-
 gem Galliarum ut rem uisu dignam accolæ attulere. Erat enim bellua hæc,
 figura & magnitudine bouis, latior tamen, mitis omnino, quæ conchis
 quibusdam uarietatis per uniuersum corpus uestiebatur. Nam supra na-
 res cornu semicubitale, carneam referens substantiam habebat, unde rhi-
 nocerontis nomen illi inditum est, animal in uniuersum à monocerote,
 unicornis dicto differens. Quale uero animal hoc unicornis sit, præter ea
 quæ ex Plinio accepimus, nihil quicquam habemus: nec Lusitani nostri
 qui interiora Indiæ penetrarunt, de animali hoc aliquid nobis referre no-
 runt: fatentur tamen apud Indiæ reges, cornu unicornis, siue monocero-
 tis, in maximo esse pretio, imò Medici Lusitani nostri, qui diu apud Indos
 artem medicam exercuerunt, & ad nos reuersi sunt, dicere solent, nullum
 apud Indos ualidius aut potentius antidotum, contra uenenum & febres
 pestilenciales reperiri hoc cornu unicornis, de quo & nos cum pluribus cele-
 berrimis medicis, tam Hispaniæ quàm Italiæ, sententiam ferre possumus,
 quum illius scobem, scriptuli quantitate, in oleo contra eorum arsenicum
 dederimus, & per uomitum totum reiectum fuerit, & æger liber, & ab or-
 ci faucibus ereptus manserit. Datur quoque in aquæ naphæ pro irritando
 uomitu, non minus in aqua nenupharis contra pestem, ueluti in aqua
 acetosæ, uel quauis alia frigida, pueris uermibus uexatis in aqua
 graminis, uel uino, aut præsentē febre, in aqua portulacæ, aut aqua de-
 coctionis coriandri, trium granorum hordei pondere, certo datur iu-
 uamento: complet autem opus suum plerumque uomitu, aliquando
 sudore, nonnunquam uero secessu. Hodie uero in erario diui Marci Ve-
 netiis duo reconduntur cornua brachiali crassitudine, longitudine bicubi-

Cuius coloris cornu hoc esse debet.

Note ueri unicornu.

Bartholomæus Panticianus.

tali pretij inæstimabilis, quæ semel in anno, Ascensionis die, cum pluribus & uarijs preciosissimis rebus, omnibus palam ostenduntur. Eligendus uero est in isto cornu color niger, uel saltem subcineritius. Item curandum ne nimis uetus cornu sit, quum dubio procul uires suas senio confectum amittat, ut de metallis quoq; uetustis Galenus libro primo de Compositio-
ne medicamentorum secundum locos innuit. Caueto tamen in eius electio-
ne, ne decipiãmini, quum multi ex calce & alijs uarijs rebus, mixturam, ad
formam cornu redactam, pro cornu monocerotis monstrant: alij uero ba-
lenæ os pro eo uendant: Nec aures præbeatis illis, qui quum cornu uni-
cornis esse probare nituntur, in aquam ramentum, aut scobem infundunt,
quam illico sudare, aut in ebullitionem uenire dicunt, quum illud ex qua-
cunq; ossis scobe in aqua infusa, euenire percipere possitis, ut in ebore expe-
rire poteritis. Dignoscetis igitur uerum unicornis cornu hoc pacto: duos
apprehendetis carulos, uel pullos, quibus uenenum aliquod in aqua uel
uino dabit. Alteri quorum scobem siue ramentum illius cornu, quod ex-
periri uolueritis, æquali uel maiori pondere, ueneni illius quod antea de-
deratis: alteri uero non dabit. Si uero cornu uerum & legitimum fuerit,
ac ueri unicornis, dubio procul, catulus uel pullus cui ramentum alexiphar-
macum dedisti, non morietur: alter uero omnino peribit. Ita enim Vene-
tijs anno elapso periculum feci, de quodam cornu, libras duas ponderan-
te, in duobus pullis columbinis, pro quo mercator duo millia ducatorum
petebat, quibus arsenicum præbui, quorum unus, qui alexipharma-
cum non ebiberat, intra horam obiuit: alter uero qui ebiberat, quinque su-
peruixit horis, unde iudicaui mus cornu optimum & uerum esse, nam arse-
nicum, corrodit, cuius uenenum, pauca uel nulla antidota emendant, imo
certi eramus, si homini datum esset, quod liber euassisset quum patentiores
uias habeat, per quas extrudi uenenum, aut uomitu, aut secessu, aut sudo-
re possit. Ab hoc uero experimento, Magnificus Bartholomæus Panticianus
nobilis Florentinorum mercator, Florentinam cornu hoc, ut illustri-
ssimo Duci, tanquam rem pretiosissimam, ac raram indicaret, secum
adduxit, cui consului, ut illic cornu, in duobus hominibus suspensio pa-
ratis, experiretur. Cæterum, fertur, quum inopia aquarum, ad paucos am-
nes feræ in confinibus Indiæ se congregent, earum nullam prius ebibere
uelle, quousq; unicornis aquas, suo cornu è uenenatis salubres attingendo
reddat, unde argumentum desumptum est, contra uenena ualere.

DE ERUCA ANIMALI.

Græce, *ἐρύκω*: Latine, *eruca*, *bruchus*: Hispanice, *Italice*,
bruchus: Germanice, *Kaup*.

Enarratio. 53.

ERUCA uermis dirus olera erodens est, de quo Plinius libro undecimo, capite trigesimo optimo breuiter sed confuse locutus fuit, quæ ex Aristotele mutuatus est, libro quinto de Natura animalium, capite decimono, & ea de causa Aristotelem in præsentia adducamus, qui clare ut solet, ita loquitur: Nascuntur papiliones ex erucis, erucæ ex uirentibus folijs maximeq; ex brassica: primum minus quid milio consistit in folio, mox uermiculi inde contrahuntur & aceresunt, tum intra triduum eruculæ afformantur, quæ auctæ motu cessant, suaq; forma immutantur, appellanturq; tantisper chrysalides quasi aurelias dixeris: duro intactæ putamine sunt, ad tactum mobiles, meatibus araneosis obductæ, non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident, longo post tempore, putamine abrupto euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus: itaq; primum dum erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt, at uero cum in aurelias dictas transferint, nihil uel gustant, uel excernunt & subdit: Fit ex quodam uerme grandiore, qui ueluti cornua gemina protendit, suiq; generis est, primū toto immutato, eruca, deinde quæ bombyx appellatur, ex quo necydalus, in ualidam, quæ uaria formarum successio in semestri temporis spatio completur: ex hoc animalis genere bombycina illa, mulieres nonnullæ retorquendo in filum deducunt, deinde texunt, prima texisse in Co insula Pamphila Latoi filia dicitur. Hæc Aristoteles in quorum ultimis uerbis, bombyces sericeos effigiare uisus est.

ERUCA uermis.

Aristoteles bombyces sericeos no uit.

DE CANTHARIDIBVS, BUPRESTIDIBVS,

PICEARVM ERUCIS.

Græce, *καθαρίδες*: Latine, cantharides: Italice, Hispanice, cantarides, cantarelle: Gallice, cantharides: Germani, Goldtesser.

BUPRESTIDES.

Græce, *βυπρεστίδες*: Latine, buprestides: Hispanice, arebenta buei, uaqua loura: Italice, buprestis: Germanice, qualster.

PICEARVM ERUCÆ.

Græce, *πυρρινή*: Latine, erucæ picearum: Hispanice, gusano del pino: Italice, bruchi de i pini: Germani, Holzwurm.

Enarratio. 54.

CANTHARIS, muscarū effigie animal est, nocte tanquā ignis lucens,

Venenum in cantharidibus qua parte. quod officinæ hodie sub eodem nomine ad ciendas uescas seruant, cui, an pedes, pennæ, et caput in eius exhibitione abiicienda sint, antiquissima quæstio est, dicente Plinio, libro uigesimo nono, capite quarto prope finem: Ipsarum cantharidum uenenum, in qua parte sit, non constat inter auctores: alij in pedibus & capite existimant esse: alij negant: Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacumque parte sit uenenum, quod Dioscorides quoque in præfenti confirmat, dicens: Retulerunt plerique etiam potarum cantharidum maleficio aduersare remedioque esse eiusdem animalis alas & pedes, cui sententiæ Hippocrates totus contrarius uidetur, quum cantharides absque alis & capite, imo & pedibus concedit, ut apud ipsum est legere libro de Internis affectionibus, in regij siue arquatij morbi dicti curatione, ita enim eo loco eius leguntur uerba: Exhibeto & cantharides, sine alis, & capite quatuor tritas, & in uini albi hemina dimidia dilutas, modico etiam melle affuso, atque has bis aut ter in die bibat: libro quoque de Natura muliebri, non longe à principio, idem ita inquit: cantharides quatuor bibat, pedibus, & alis, ac capite reiectis, & folio sequenti ubi portiones & subdititia medicamenta, secundas & mensis educentia describit, ita retulit: Cantharides quinque auulsis alis & pedibus ac capite, deinde tribolos ad mare nascentes bibat, & cætera. Sed ut cæteros omnes præteream locos, quarto de Ratione uictus in morbis acutis, ipsemet Hippocrates textu 124. ita concludit, dicens: poculum hydropi, cantharides tres, abiectis singularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atque quum bibens laborauerit, calido perfundatur, ungetur prius, ieiunus bibat. In omnibus Galenus, tanquam certissimæ experientiæ auctor, & naturæ secretorum inuestigator diligentissimus opponitur, confirmans cantharides non nisi integras propinandas esse, ut ex enarratione prædicti textus facile quis percipere poterit, & multo clarius libro undecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum ubi inquit: cum idoneis emplastris impositæ, adeo scabros ungues educunt ut toti cadant: Cæterum præceptorum meorum quidam earum non nihil solet diureticis medicamentis iniicere: at nonnulli solas alas & pedes iniiciunt, alij contra: Cæterum nos totas indimus. Porro aptiores sunt eæ cantharides, quæ inuentæ in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent. An uero cantharides in potu pro lotio euocando dandæ sint, non mediocri dubium est, quum Plinius, citato loco dicat: Cantharides diximus, sed in his magna quæstio, quoniam ipsæ uenena sunt potæ, uescæ cum cruciatu præcipuo: & ultra Cossimum quendam equitem Romanum amicitia Neronis principis notum, cum is lichene correptus esset, uocatus ex Aegypto medicus ad hanc uale-

Hippocrates.

Galenus contra Hipp.

Cantharides integre dandæ sunt

Cantharides an sint dandæ in potu.

rudinem eius à Cæsare, cum cantharidum potum præparare uoluisset in-
teremit, Galenus porro, ut legitis, paucis ab hinc interpositis lineis, præ-
ceptoris sui autoritate, earum nonnihil diureticis medicamentis iniici
meminit, Consulo tamen ipse, ne quis audax in cantharidum exhibitione
fit, quum uenenosæ tam integræ quàm secundum partes sint, ut experien-
tia compertum habemus. Audiuius enim nos, & uidit doctissimus ac
maximus medicamentorum explorator Antonius Musa Brasauola, quen *Antonius*
dam cui pharmacum datum fuerat, paratū in mortario, ubi antea cantha *Musa Bra-*
rides pistæ fuerunt, & totus excoriatus à faucibus ad anum usq; euasit. *sauala.*
Efficacissimæ autem omnium cantharidum habentur, quæ in fraxino nascū-
tur. Buprestis uero ut placet Dioscoridi, cantharidum genus est, uirtute *Buprestis.*
scilicet, secus autem figura, quum uermis digitalis sit longitudinis, ruber,
multis & nigris maculis pictus, & ut tradit Plinius libro trigesimo capite
quarto: Animal in Italia rarum sim. ium scarabæo longipedi, fallit in-
ter herbas, bouem maxime, unde & nomen inuenit, quod hucusq; Lusita-
ni seruarunt, rumpentem bouem appellantes, deuoratum enim tacto felle,
ita inflammat, ut rumpat; hæc cum hircino seuo illita lichenas ex facie tol-
lit, synectica ut ut dictum supra est. At crucæ picæarum, ubi arbores pineg
sunt, reperiuntur.

DE SALAMANDRA.

Græce, σαλαμανδρα: Latine, salamandra: Hispanice, salaman-
tegua: Italice, salamandra: Gallice, salemandre: Germanice,
Molch oder olm.

Enarratio. 55.

SALAMANDRA in aquis hodie potissimum reperitur, animal uene- *Salamandra.*
nosum, lacertæ magnitudine, subnigrum, de quo falsum fertur, in igne nō
cremari, ut Dioscorides in præsentī adnotat, & Galenus libris de Tempe- *Salamandra*
ramentis illi subscribit, dicens: In igne aliquandiu incolumen uiuere pos- *dra combu-*
se, sed si diutius in eo manserit, non secus ac alias res comburi, id quod nos *ritur.*
uerum esse comprobauimus, salamandram in igne iniicientes.

DE ARANEIS.

Græce, ἀράχνη: Latine, araneus: Hispanice, arana: Italice,
ragni: Gallice, ragne: Germanice, Spinn.

Enarratio 56.

Araneorū ARANEORVM plura sunt genera, ex quibus altera sunt uenenosa, al-
plura gene tera ueneno carentia, de quibus hoc loco Dioscorides intelligit. Ex uene-
ra. nosis uero phalangium est, cuius una species, tarantola, à ciuitate Taranto
Tarantola hodie dicta, in qua, ditionis Regni Neapolitani frequens est, dicitur: ex cu-
genus pha ius morfu mira sed non dictu falsa subsequuntur symptomata, quæ pati ui-
langij. demus huius animalis ictu percussos. Nam quidam plorant: alij rident,
 alij ululant, alij strident, alij saltant, quidam uero canunt, nonnulli tremunt,
 sed & alij dormiunt, alij uigilant, alij sudant, alij gestiunt, taliter ut demone
 ipsos correptos diceret. Quæ symptomatum uarietas, à uaria huius ani-
 malis natura euenire creditur, tamen non desint aliqui qui potius ad die-
 rum & horarum uarietatem, in quibus animal hoc comoridit reijciant, sed
 omnium rationum hæc uincit admiratio, quod huius animalis uenenum,
Taranto- ueneficium ue, sono cuiusuis instrumenti musices mitigetur ac superetur, ita
le ictus cu ut morfi, interim dum sonoram uocem illam audiant, coercitum ac uictū
ratio. morbum, siue affectionem illam habeant, & tanquam liberi ac sani sint red-
 diti: At si musicus instrumentum desinat pulsare, de repente ad symptoma-
 ta redeunt prima, sed curatio, interim dum musices melodia uiget, confici-
 tur, theriacam, uel mithridaticum illis propinando, quousq; omnino ab af-
 fectione leuati sint. Cæterum Galenus de Theriaca ad Pisonem libro, ubi
 Democritum Damasippi filium & Epicurum philosophos redarguit, quia
 principium rerum omnium, Indiuiduum atq; Vacuum, Inaneq; esse opina-
 bantur, non minusq; Aselepiadem medicum dictis adijciens, qui ut cæteri
 opinabatur, permutatis tamen nominibus, ut pro indiuiduo corpuscula,
Texendi pro uacuo meatus dicat, refert, quis namque artes ab animalculo araneō
ars ab ara factas inspiciens non credit, etiam telam per dilucida adeo tenui atq; fila
neo accep- parari, ut etiam aliqui dicant, texendi artem homines primum ipsi referre ac
sa. ceptam. Hanc uero araneorum telam, pro uulnerum sistendo sanguine, ua-
 lere omnes norunt,

DE LACERTA.

Græce, σαύρα: Latine, lacerta: Hispanice, la gartixa: Italice,
 lucertola: Gallice, lacerta: Germanice, Heider.

Enarratio. 57.

Lacertarū SVNT lacertarum plures species, oua, ueluti serpentes, parientes om-
species. nes: alia parua, domorum parietibus & muris familiaris: alia maior, inter
 saxa uiuens, quæ cum serpentibus, hoc est colubris, bellū habet, de quibus

duabus Dioscorides intelligit: quia harum caput, palos, surculos, & corpori infixis spicula extrahit, præsertim contusum & loco ad motum. Altera uero species maxima est, in insulæ sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti ad modum familiaris, ueluti apud insulam Caprariam, alteram Fortunatarum: apud quas animalia hæc ingentis magnitudinis cernuntur, pro quibus interficiendis, bombardæ, uel sclopettis alijsq; bellicis tormentis opus est. Sed has potius forsan inter crocodilos reponēdas putarem, quia à crocodilis aquaticis nihil quicquam differant. Cæterum stercus lacertæ, in usu medico habetur, præsertim pro delendis oculorum nebulis, ut docti norunt medici, chirurgiciue.

Stercus lacertæ.

DE LACERTA, QUÆ DICITVR SEPS.

Græce, σέψ • Latine, seps, Chalcidica lacerta: Hispanice, saltarostro: Italice, tarrantola.

Enarratio. 58.

SEP SUT Dioscoridi & Nicandro placet, Chalcidica lacerta est, & illa quidem uenenosa, parua, uarijs coloribus depicta, muris & parietibus sepe re semper adhærens, quam nostri Hispani timent, quia sæpe in hominum faciem saltat, & ea de causa illam sua uoce, facie saltantem appellant: Romani uero, quia sub terra longo tempore anni permanet, eam terrantolam nominant. At Aëtius libro 13. capite 26. longe aliud animal, per sepem intelligit, quum dicat: serpens qui seps appellatur, longitudine quidē duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit, recta uero ac tarde proserpit, caput habet latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum, & cætera.

Seps quid sit.

DE SCINGO.

Græce, σκίγγος: Latine, scingus, terrestris crocodilus: Hispanice, stinco: Italice, stinco del Nilo.

Enarratio 59.

SCINGVS TAMEN si à Dioscoride terrestris appelletur crocodilus, uerus tamen hodie ex Nilo adfertur, quem officinæ stincum aut stingum uocant, lacertæ magnitudine, figura crocodili, cuius carnes renibus propinquas passim in electuarijs uenerem irritantibus immittuntur. Porro illius loco Venetijs, species quædã in lacubus uicinis nascens uenditur: minor tamen, et uiribus ignauior. De crocodilo uero, quid dicturi sumus, quum non solū in Nilo, sed uarijs alijs locis reperiatur, animal quadrupes hominibus infestissimum, ut nostri nouere castellani, qui in Perū terram nouam ad nauis

Scingum.

Crocodilus

Crocodylus
superiorem
maxillam
mobilem
habet.
Ioannes Ba
ptista Cana
nus.

garunt. Veluti Lusitani nostri quoque in insula sancti Thomæ quotidie experiuntur, non sine tamen eorum magna iactura, ubi non solum quindecim cubitorum, ut Aristoteles, sed decem & octo, ut tradit Plinius, aliquando visus fuit. Causam uero refert, cur crocodylus superiorem maxillam mobilem habet, inferiorem uero immobilem, anatomici uiri est, quum id ossium in structura, compagine uel eueniat, quæ contrario modo quàm in alijs animalibus connectuntur, ut anno superiori Ferrariæ, quum caput crocodili dissecuisset Ioannes Baptista Cananus, amicus noster integerimus, uir hac ætate cum ipso Vesalio facile conferendus, percepimus. At cætera de crocodilo apud Plinium legito.

DE LUMBRICIS TERRESTRIBVS.

Græce, τὰ τῆς γῆς ἕρμεις: Latine, terræ uermes, terræ intestina, lumbrici: Hispanice, lumbrizes de tierra, minhoquas: Italice, lumbrichi: Germanice, Regen wurm.

Enarratio. 60.

Lumbrici
terrestres.

LUMBRICI uermes, quibus hamo affixis pisces capiuntur, notissimi sunt, ex quibus oleum pro iuncturarum & neruorum sedando dolore, in officinis & extra officinas, paratur, quod utinam deinceps, in balneo Mariæ fieret.

DE MURE ARANEO.

Græce, μυγαλά & μυγάλα: Latine, mus araneus: Hispanice, mus ganho, murganho: Germanice, Ratten alij Zifmauß.

Enarratio. 61.

Mus arane
us.

MVS araneus, ut tradit Aëtius libro 13. capite 14. colore similis est mustelæ, magnitudine autem muris, unde & mygale apud Græcos nomen obtinuit, os autem oblongum habet, caudam exiguam, dentes tenues, ac eos duplici ordine sitos in utraque maxilla, quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat, appellant autem Hispani animal hoc sua uoce mus ganho, pro mure araneo.

DE MYRIBVS.

Græce, μύρις: Latine, mures: Hispanice, ratones: Italice, top pi, sorgi: Gallice, sorizes: Germanice, Maus.

Enarratio. 62.

MVS animal omnia rodens, plures habet species, à quibus hodie nul-
lum desumimus medicamentum, campestrem tamen multi pro delitijs in
uictu recipiunt.

DE LACTE.

Græce, γάλα: Latine, lac: Hispanice, leche: Italice, latte: Gal-
lice, du lat: Germanice, Milch.

Enarratio 63.

LAC sanguis biscoctus in uberibus animantium fœminarum est, quod Lac ex tria
ex triplici, dissimiliq; substantia constat, scilicet, caseosa, serosa, & pingui pluci substã
siue butyrosa. Desumitur enim lac hodie non solum pro uictu, sed medi-
cine usu, ab homine, à capra, à boue, à uacca, à bubulo, ab asina, ab equa
& camelo. Primas humanum obtinet, caprinum secundas: Ouillum uero
crassum & pingue est, & parum feri habet: at uaccinum crassum & cæter-
is pinguius est, à quo butyrum præcipue conficitur, ita dictum, quia à bo-
uis lacte fiat: unde Galenus 10. libro de Facultatibus simplicium medica-
mentorum, capite de butyro, inquit: Miror autem quo pacto Dioscori-
des ex ouillo & caprino confici referat, ego namq; ex bubulo fieri noui,
ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. Asininum autem lac, ad-
modum aquosum est, & serosum, in quo nihil quicquã pingue reperitur,
& ea de causa, hecticis maximo iuuamento datur: suillũ quoq; lac crudum
aqueũq; est. Porro equinum & camelinum caseosum est. Cæterum digno-
scitur optimum lac ex colore, sapore, odore, & ipsius substantia: ex colo-
re, quia oportet albissimum lac sit, splendidum, clarum, & minime liuidũ:
ex sapore, ut gustui sit suaue, non acre, non amarum, non acidum, non sal-
sum, aut qualitatũ alicuius excedentis particeps: ex odore, ut bono sit odo-
re præditum, uel saltem omnino odoris expers: ex substantia quoq; dixi-
mus, ut neq; liquidum neq; nimis crassum sit, sed substantia medium, qua
le est quod in pollicis ungue injecta gutta, non cadit, sed simul adiuncta re-
tinetur, & minime spargitur, tale enim optimum iudicandum est, & in op-
timũ uertetur sanguinem, modo ab animante sana, & nouiter emunctum
sit, ieiunoq; stomacho bibatur, nec desuper aliquid uini uel nutrimenti a-
cetosi, uel qualitatẽ aliquam excedentẽ possidentis sumatur: imò ut hæc
omnia consequantur, opus est, ut stomachus lac bibentis, ab omni super-
fluitate mundus sit: quod si hæc non fuerint, lac proculdubio in pessimos
uertetur humores, & stomachum & aluum turbabit. Datur enim lac ma-

Galeno
Dioscori-
des in lactis
descriptio-
ne non satis
facit.
Lac asini-
num hecti-
cis datur.
Suillũ lac.
Equinum
camelinum
lac.
Optimum
lac in qui-
bus cogno-
scitur.

Lac dysen- ximo suuamento ijs quibus Dioscorides concedit, sed dysentericis præct-
tericis quo pue, modo ferris candentibus ferueat, ut suadet Galenus, lib. 10. huic dica-
modo dari to operi, non uero ignitis marinis calculis, ut Dioscorides uult: sed lac no-
debeat. cet febricitantibus, caput dolentibus, oculorum affectibus, paralyfi, nera-

Lactis no- uorum cōtractionibus, distillationibus, nephriticis, obstructionibus, den-
cumenta. tibus, & gingiuis: quod cum ita sit, opus est ab ipsius bibitione dentes la-
Ab epoto uentur, sed optimum fore consilium arbitror, si lacti semper aliquid mellis
lacte os la uel saccari adijciatur, ne in stomacho coaguletur, uel lateribus illius adhæ-
uari debet. reat. Quod uero lac cum piscibus non sit comedendum, uulgatū iam est,

quanquam tamen Galli & Germani consilium hoc floccifaciunt, non sine
eorum tamen iactura, quum eorum plures elephantiasi, Mauritanorum le-
pra corripiantur, ut apud Belgas per septenniū percepimus. Verum quod
Dioscorides in præfenti asserit, de lacte canino, id Galenus tanquam fal-
sum reprobat, libro decimo de Facultatibus simplicium medicamentorū
ad istum modum dicens: alij uero palam mentiti sunt, ut de lacte canino,
quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus auulsis, ei loco fo-
ret illitum, unde pilorum radices extractæ essent. Cæterum lac frigidum
temperatura est.

Lac cani
num.

Lac frigi-
dum est.

DE SERO LACTIS.

Græce, *σπέρμα γάλακτος*: Latine, *serum, lactis aqua*: Hispanice,
suero de leche: Italice, *sero, aqua de latte*: Gallice, *ser du lait*: Ger-
manice, *Molken*/scheyd milch.

Enarratio. 64.

Serū cuius
temperatu-
re sit.

SERVM una ex quibus substantijs lac constat est: quod an calidum uel
frigidum sit, dubitant Authores, quam quæstionem quum nullus hucusq;
Brafauola melius disseruit, illius uerbis placuit subscribere, quæ libro ter-
tio Aphorismorum ita habent, præsertim super illis Galenianis uerbis di-
centibus: Hæc autem lactis pars, serosa dicta, uim habet abstergendi, in-
quit igitur Brafaoula: serum absteriuum dicitur, propterea dubitandum
uidetur, quam qualitatem absteriuam habeat, & an serum tale sit, uimq;
exulcerandi habere possit. Videtur in primo statim disputationis uestibu-
lo, si serum absteriuum sit, calidam qualitatem habere, imò Dioscorides
serum non solum abstergere dicit, sed etiam è corpore humores educere,
quod est caliditatis indicium, unde & Galenus in tertio libro de Alimen-
torum facultatibus, ubi de sero pertractat, inquit: Veteres ad aluum exo-
nerandam creberrima hac potione usi sunt, & de lacte ipso tractans, cau-
samq; cūr soluar, assignans, inquit esse propter multum serum, quod habet

admixtum in sine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem substantiã habere docet, caseosam, serosam, & butyrosam: de serosa parte loquens, inquit: crassitiem humorũ extenuat, & aluũ subducit. Et in sine illius partis, in qua de acido lacte disserit, inquit: Tanto magis lac subducere, quanto plus habebit seri, hæc autẽ sunt caliditatis opera, nosq; experientia docet iecoris obstructionẽ sero aperiri, & singulis annis multi ex seri capri ni potu ab obstructione liberantur. Mauritanĩ quoq; et Damasceni medici serum calidũ esse testantur. Mesue etiam dicit, aquam lactis, calidæ & siccæ complexionis esse in primo gradu, usq; ad secundum: & Auicenna, capite 444. secundi libri, de lacte tractans, inquit, quod natura eius aquositas est calida, nosq; idem hoc medio suadere possumus, quia nullus est, qui nõ concedat, urinam esse calidam. Vrĩna autem est aquositas sanguinis. At simile est in lacte serum, quod in sanguine aquositas, idco eandem qualitatem habebit: à natura enim aquositas ad hunc finem generatur, ut sanguis per omnes corporis uenas deducatur, Deinde illa aquositas reuertitur, & ad urine meatus transit, atq; exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutri re potest: in lacte serum est hæc aquositas, quæ lacti mixta est, lac enim nihil aliud est quàm sanguis in carne illa mammillarũ glandulosa iterum coctus, quæ dum concoquit, rubrum colorem aufert, & album inducit: talis autem glandulosa caro frigida & humida est, unde hoc quod in lacte serũ dicitur, est sanguinis aquositas: quæ cum per uias urinarias exit, urina nuncupatur, quũ uero urina sit calida, & ipsa sit aquositas sanguinis, quæ serum dicitur, serum ipsum calidum esse oportet. Nec ad illud tanquam ad asyllum fugiendum est, quod urina in renibus caliditatem acquisierit per quos aquositas illa quæ serum dicitur, non transiit, quoniam & in ipsis mammis altera coctio facta est. Nec ad istud tutò confugere poteris, quod mammarum caro frigida sit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatem fit. Adde, quod in uenarum dissectionibus, aquositas illa quæ à sanguine separatur, calorem, saporem, et urine substantiam habet, tamen ad renes adhuc non transiit: nec tamen iremus inficias, illius aquositatis caliditatem in renibus magis intendi, quum & ipsa suapte natura calida sit: quũ uero ad renes profluit, & per meatum urinarum exit, sanguinis dispositionem ostendere putatur, ex his igitur inferendum uidetur, serum calidæ temperaturæ esse. At in oppositam sententiam, Galeni uerba facere uidentur, qui libro Galenus. quarto de Simplicium medicamentorũ facultatibus, capite decimo sexto ubi disputat, propter quid mel ob caliditatem ualidiorem amaritudinẽ contrahat: lac uero dulcius efficiatur, in illo capite dicit, lac ex tribus substantijs compositũ esse, caseo butyro & sero: postea addit, at excrementũ illud

serosum & frigidum & humidum est, & in tertio libro de Arte curandi, serosum frigidum facit, & in septimo eiusdem de Arte curandi libro, idem colligi potest, imo & ad hoc probandum ratio quædam philosophica in promptu est: Nam Aristoteles in quarto libro Meteororum, si is liber Aristotelis sit, docet, solum ea quæ frigida sunt, liquida, coagulari per frigus, At illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit: ut sunt quædam uina, acetum, lixiuium, serum, igitur serum frigidum est, tum ex philosophi sententia, tum ex ratione ipsa quæ ita esse demonstrat. In hac igitur ambiguitate, quid dicere oporteat, inexplicatum uidetur: quoniam rationes & magnorum uirorum autoritates hinc inde tanquam instructæ acies militare uidentur, imo si calidum sit quia euacuat, & abstergit, erit in Galeno contradictio, qui in tertio libro de Alimentorum facultatibus, ipsum soluere dicit, in quarto autem de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo sexto, frigidum & humidum esse iudicauit, imo & in decimo de Simplicium medicamentorum facultatibus, ipsum calidum ponit, quia & extergendi & subducendi uim habet: Nos igitur ut hanc controuersiam eo meliori modo quo fieri potest conciliemus, aliquam caliditatem sero inesse dicamus, tamen non talem, tantamue, quin à frigidioribus partibus superetur, ratione huius caliditatis & acredinis cuiusdam, non multum manifestæ, tamen quæ aliquo modo sentiatur, si quis pensiculate gustet, in ipso uires sunt attenuandi, detergendi, & subducendi per aluum, sua præ autem natura, et pro maiori parte frigidum et humidum est, ob maiorem mixtæ aquositatis copiam. Dioscorides libro secundo propter hanc paruam caliditatem & acredinem dicit serum efficacius in purgando esse quàm lac, & quod his datur, quos sine acrimonia purgare uolueris, quales atrabile laborantes, comitiales, lepræ, elephantiasis, & toto corpore papularum eruptiones. Experientia uero frigidum esse docet, propterea uulgus nostrum in mense Maij, ut bilis calorem supprimat, & erumpentibus pruriginosis pustulis succurrat, serum copiose propinat, sed caprinum potissimum quærit, aut asininum, & intentum assequitur: adde, quòd id lac apud autores frigidius existimatur in quo plus seris inuentum sit, ut de asinino Galenus infert. Serum igitur frigidum esse constat, quod eius quoque gustus, qui inspidus est probare uidetur. Nec ratio illa te commoueat, ut ipsum calidum esse fatearis, quoniam abstergat, etenim aqua ordeï idem efficit, tamen frigidam esse constat, subducit uero serum ob modicam illam acredinem & caliditatem, quam in se habet. Hæc de sero dicta supersint, in quo & caliditatem aliquam, et aliquam acredinem inesse putamus, quæ abstergit, & aphthas in puerorum ore facit, his autem modicis qua-

Serum frigidum est, sed secunda in parte calidum.

Serum frigidum est.

litatibus, Damasceni & Mauritani illecti, serum calidum esse professi sunt, quum tamen absolutè non sit.

DE LACTE SCISSILE.

Græce, οχιτόν γάλα: Latine, lac scissile, lac acetosum: Hispanice, leche azeda: Italice, latte acetoso.

Enarratio. 65.

LAC scissile, acetosum lac est, quod hodierni Græci & Thurcæ in maximo habent usu.

DE CASEO.

Græce, τυρίς: Latine, caseus: Hispanice, queso: Italice, formaggio, caso: Gallice, fromage.

Enarratio. 66.

CASEVS, ubiq; tanquam uinum, suas habet laudes, uetus uero calidus & siccus est, discutiendiq; uires possidet, ut ex Galeni præclara historia deprehenditur: recens uero, frigidus est, ac astringendi nonnihil uirium habens. Proinde qui caseo recenti, uiperæ morsus curare nituntur, toto ut dicitur aberrant cælo. At hippace, equinus caseus est, cuius Hippocrates meminit, libro de Aëre, aquis, & locis, ubi de Scythis agit, & libro quarto de Morbis, ubi morborum causas inquirat, dicens: Et habet hæc res similitudinem ad id quod Scythæ faciunt ex equino lacte, lac enim in caua uasa ligneæ infusum concutiunt, illud autem dum turbatur, spumescit ac secernitur, & pingue quidem, quod butyrum uocant, quum leue sit, in superficie consistit, graue uero et crassum deorsum sedit, quod etiam secretum siccant, ubi uero concretum ac siccatum fuerit, hippacen ipsum uocant.

Caseus uetus calidus & siccus est.
Hippace caseus equinus.

DE BUTYRO.

Græce, βούτυρον: Latine, butyrum: Hispanice, mantequa: Italice, burro, butiro, unto sottile, botero, smalto: Gallice, beurre.

Enarratio. 67.

BUTYRVM, è pinguißima lactis parte fit, ita ut spuma lactis concretionem dici possit, à boue sic nominatum, ut diximus, quia è bubulo lacte potissimum paratur, ut Galenus quoq; capite proprio, Dioscoridem admiratus dixit, facultatis enim concoquentis butyrum est, digerentisq; præsertim in corporibus temperatura medijs, non uero duris: Nam corporum plane durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digere: At quæ in mollibus phlegmonæ, eas et concoquit, & digerit perfacile.

Nam parotidas & bubonas, & oris phlegmonas, aliaq; innumera prorsum illo solo curauimus, nimirum puerilibus corporibus, ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientium, assidue illitum: ni hilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus, & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, postea quam fluxio resisterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatibus inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus: sed & in uentrem deuoratum, & ex eo distributū, magnifice confert, expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumoniacis affectibus, cū hoc quod eos etiam concoquat atq; si solum lingatur, magis quidem concoquit: uerum minus educit; Sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, sed minus concoquit. Cæterum fit quoq; ex lactis suprema parte, ex quo butyrum conficitur, id quod uniuersa Italia, lactis caput appellat, Hispani uero natam uocant, cibus ori suauis, sed per se solus non admodum stomacho gratus, quum sua pinguedine, ipsum mollificet, relaxetue, & crassum præbeat nutrimentum, ac ab stomacho cibum intempestiue descendere faciat. Proinde, cibus iste absq; saccharo uel melle nunquam comedatur consulo. Secernitur quoq; ex sero cocto pars quedam, quam recoctam, siue pouinam Itali uocant, Hispani uero recaseum, quasi alterum caseum dixeris, appellant: Cibus frigidus, biliosus stomachis gratus, sitim extinguit, somnū conciliat, & fluxus biliosos compescit, salitus quoq; cibus iste ueditur præsertim apud Longobardos, qui sitim excitat, & pessimi ac crassi est nutrimenti. Porro fuliginis butyri, cuius Dioscorides mentionem facit, nullus hodie usus est.

Lactis natam.

Recocta.

DE LANA.

Græce, *λίνα*: Latine, *lana*: Vulgo *lana*.

Enarratio 68.

LANA succida, præcipue ex ouibus extracta, rei medicæ conducibilis est.

OESYPVS.

Græce, *οἰσυπος*: Latine, *oesypus*, ouium sordes: Hispanice, *isopilho humido*: Italice, *isopo humido*: Gallice, *isopo humide*.

Enarratio. 69.

OESYPVS hodie in officinis corrupte isopus humida uocatur, scilicet lanarum succidarū pinguitudo, habet enim concoctoriam uim similiter

ut butyrum, & parum quid de discufforia, ut refert Aëtius fermone fecundo de fuæ medicinx.

DE COAGULO.

Græce, *πρωϊα* Latine, coagulum: uulgo, coaglio, coalho: Germanice, *Lipp*.

Enarratio. 70.

COAGULUM ex multis & uarijs extrahitur animalibus, quod pro coagulando lacte, ex quo caseus resultat deseruit. De quo Galenus libro decimo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita prodit: Coagulum omne acris & digerentis potentix est, atq; etiam exiccatorix, nam necessarium id superiora comitatur: ac leporis quidem coagulum comitalem morbum, si cum aceto bibatur, præterea profluuium muliebri sanare proficitum est, necnon coactum in uentre lac dissoluere, id quod nos sumus haud dubie experti, non solum in leporino, sed etiam in aliorum omnium animalium coagulo, sed & sanguinẽ in uentre concretum simili modo e potu coagulum leporinum dissoluit, ac efficacius quidem ceteris, uerum non solum, quum hoc omni sit commune coagulo.

Coagulum:

Coagulum leporinum concretum sanguinem dissoluit.

DE ADIPE.

Græce, *γίαι* Latine, adeps, pinguedo: Hispanice, *gordura*: Italice, seu o uero grasso de animali, o uero assungia: Germanice, *Seypte/fette*.

Enarratio. 71.

DIFFERT à pinguedine adeps quod crassior sit ac propterea animalibus totam naturam terrosiorem habentibus, ut bobus & capris, adeps provenit: uelut humidioribus, ut suis bene habitis, pinguedo. Proinde pinguedo celeriter in igne posita, colliquescit, nec facile ubi semel liquata fuerit, rursus concrecit, aut cogitur: At adeps, nec facile funditur, liquescit ue, & fusus celerrime congelatur. Porro adeps suillus aliorum omnium est humidissimus, ob idq; actione sua uicinam oleo uim possidet: uerum qui mordicationes perpetiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, ips potius caprinum adipem quam suillum inijcimus, non quod plus acrimonias obtundat, sed quod concrecat citius: suillus autẽ instar olei defluat, quare caprinus potius dysentericis & cinestosis inijcitur, quando morsum eorum mitigare est consilium. Cæterum, quum inter pinguedinem & adipem differentia sit, tu si uoles, oleosam et pinguem in animalibus substantiam

Adeps sepius est.

Cur caprinum sepius dysentericis inijciatur.

Adeps equi uoca uox.

am omnem, adipem appellato, ut pleriq; medici, sed & pinguem appella-
re totum hoc genus licet, ut ait Galenus lib. 11. de Facul. simpl. medica.

Cæterum utimur pinguedinibus pro leniendis, ac sedandis doloribus,
emolliendisq; tumoribus. Ex quibus uero anserina partium tenuitate pe-
netrabilior præfertur: Deinde gallinæ, mea tamen sententia; anatum &
syluestrium anserum pinguedo siue adeps, ea quæ ab anseribus domesticis
desumitur adipe tenuioris essentia dicenda est, imò adeps & pinguedo a-
gressium animantium & uolatilium, in uniuersum potentior est, quàm quæ
ab animantibus quæ in urbibus otiose aluntur, extrahitur, modo speciem
speciei conferas: & quæ à masculis, calidior quàm quæ à fœminis. Ex qua
drupedibus uero leonina primas obtinet, deinde expardo, mox quæ ab ur-
so habetur, tandē taurina, mox hircina, postea caprina, tandē bubula, dein-
de uiculina, ac hædina, suilla uero ita habet, ut intra illam & anserinam gal-
linæa medium teneat, ut ex Galeno desumitur libro septimo de compo-
sitione medicamentorum secundum genera. & 2. de Febribus ad Glauco-
nem: damæ porro pinguedinem Dioscorides tum Galenus, & Paulus præ-
terierunt, quum tamen pro emolliendis scirrhis tumoribus multum ua-
leat. Cæterum Galenus libro undecimo de Facultatibus simplicium medi-
camentorum, inquit: Dioscorides Anazarbensis multa profecto bene di-
xit eorum quæ de medica materia memoriæ prodidit: significata tamen uocū
Græcarum non satis pernoit. Hic ergo quum ait, magis esse adstricto-
rium adipem caprinum suillo, siquidem acriorem significare uelit per ma-
gis astrictorium accipimus sermonem ceu uerū: At si illud talem habentē
qualitatem qualē rhus, rheon, hypocistis, balaustrum: haud uerum esse ser-
monem dicemus. Porro quoniam uiperarum adipem ubi radicitus pilos
sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitū referunt, uisum est mihi ei-
us facere periculum esse fatius. At ubi prout iubent fecissem, mentitos com-
peri. Sicut etiam quod initia suffusionum sanat: Verum urforū adipem alo-
pecias curare uere est proditum, quum tamen probatiora habemus ad eū
affectum remedia. Porro quum dicant uulpinum adipem dolores aurium
sanare, nec dicāt quos aurium dolores, ceu nō noscentibus ipsos distingue-
re, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffu-
siones aut quemcunq; alium affectum nominare uelint, cōgruat, & cetera.

Sed & hoc iterum repetere, non extra rationem est, quum quæ bona
sunt, bis & ter, ut Plato suadet, repetenda sunt, hircino igitur & caprino se-
po, hodie pro cohibendis fluxionibus dyntericis, prisorum more, uti-
mur, sed animaduertant medici, quod pinguedines emollientes, & parum
digerentes pueris et fœminis, et carnes molliores habentibus conueniunt,

Animum pin-
guitudo.

Adeps qua
drupedum.

Damæ pin-
guedo.

Viperarū
adeps.

Ursorum
adeps.

Quæ bona
sunt bis &
ter repeten-
da sunt.

quales sunt, suilla, gallinacea, & uitulina: corporibus uero duram carnem
 & siccam possidentibus, ut messoribus, fossoribus, laboratoribus, & ba-
 iulis, digerentes potius pinguedines conueniunt, ut leonina, taurina, uul-
 pina, pardi, hyenæ, damæ & similitum animalium, inueterascens quoq;
 pinguedo recenti caldior & tenuior efficitur, ac proinde quoq; ualentius
 desiccans. Cæterum, omne pingue æstuosum est, & stomachum subuertēs,
 pauci præterea nutrimenti, ut ex Hippocrate elicitur libro secundo de Diæ-
 ta, & Galeno libro tertio de Facultatibus alimentorum capite undecimo.
 Verum, dubitant aliqui, an pinguedines, calidæ & humidæ natura sint, uel
 potius siccæ: ratio huius dubitationis in hoc consistit, quia in Aldino ex-
 emplari græco legitur *ἐξαρρινὸν*, id est, desiccatoria, ita ut legatur, omnis igitur
 pinguedinis facultas est calfactoria, & desiccatoria: sed reuera textus
 iste Aldinus corruptus est, quū loco *ἐξαρρινὸν*, *ἐξυγερρινὸν* legendū sit, sic: omnis
 igitur pinguedinis facultas est humectatoria et excalfactoria, quā lectionē
 confirmat quoq; uetus interpres, & Galeni sententia ita legendum monet,
 quum eo loco pinguedinum duas faciat comparationes: alteram ad cor-
 pus humanum: alteram uero pinguedinum inter se: quum uero ad corpus
 humanum Galenus pinguedines refert, eas humidas esse tradit, ut eius in-
 dicant uerba, quæ ita habent: Omnis igitur pinguedinis facultas est hume-
 ctatoria & excalfactoria, humanorum corporum, ubi nota uerbum huma-
 norum corporum, & subdit, ut res clarius comprehendatur: Nam pingue
 do suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æque excalfac-
 cere, sicuti neq; oleum. Ex quibus satis manifestum est collatione facta ad
 corpus humanum, pinguedines calfactoriā & humectatoriā uim habe-
 re: quam Aëcius aduertens, ita libro secundo suæ medicinæ cap. 132. dixit,
 omnis pinguedinis uis est, humana corpora humectandi ac calfaciendi.
 Alteram uero comparationem facit Galenus pinguedinum inter se, quo
 fit, dicat, pinguedinum una siccior altera est, id est, una non ita humida est
 ueluti altera. ut paucis igitur absoluamus, lectio communis tanquam ueri-
 or retinenda. Cæterum pinguedo in quantum pinguedo, calida est, quia
 sanguinis unctuosa pars: in quantum uero à frigore concreta, frigida dici-
 tur: quibus paucis Galeni uaria dicta conciliari possent, ut alibi dicemus.
 Reliquum erit in presenti citare, sepum, quod ex pinguedinibus hodie ad
 mulierum ornamentum paratur, quod Hispani sepum confectum, Itali ue-
 ro pomata uocant, cuius ueram descriptionem talem habeto. Recipe a-
 dipis ceruini, uel illius qui ab hœdi renibus extrahitur, libras duas, pingue-
 dinis suillæ recentis libram mediā, quas pinguedines à membranulis pur-
 gatas, albo uino lauato, deinde lineo panno exprimito, taliter ut à uino

*Pingue æ-
stuosum.*

*Pinguedi-
nis duæ cō-
parationes*

*Pinguedo
calida &
frigida dici
potest.*

*Pomata si-
ue sepum
confectum.*

pinguedines sincere maneant, quas postea in olla uitreata, aqua rosacea semiplena infundito, modo aqua pinguedines cooperiat, quibus tunc ad des, pulueris gariophyllorum unciam mediam, nucis moschatæ drachmas duas, spicæ nardi grana quatuor, pomorum camusiorum mundatorum & incisorum numero octo, postea optime cooperta olla, lenibus prunis eam admoueto, atq; baculo interdum misceto, feruereq; permittito ut aqua ad consumptionem fere deueniat: tandem deposita ab igne olla, contenta per linteum nouum in uas fictile rosacea aqua respersum percolato, feces tamen relinquendo, quæ percolata, iterum in alteram infundantur uitreatam ollam, quibus addas, olei amygdalarum dulcium uncias sex, ceræ albæ uncias quatuor, & ad ignem omnia liquefacta, iterum colato, & in uasculum uitreatum, rosacea aqua rosicidum, cadere finito, demum omnia illa aqua rosacea moschata abluta, in uase uitreo optime cooperto seruato, quod albissimum sepum euasit, minio tamen rubrum confici potest. Valet autem ut diximus, pro manibus & facie emolliendis, ac dealbâ dis, labiorum quoq; fissuras & narium ac manuum rupturas sanat, sed id ualidius efficit, si coralli pauxillum admiscueris illi.

DE MEDVLLA OSSIVM ANIMALIVM.

Græce, *μυελὶς*: *Latine*, medulla: *Hispanice*, *tuetanos*, *tutanos*
Italice, *medolla delle ossa*: *Gallice*, *moelle*: *Germani*, *Marck*.

Enarratio 72.

Medulle.

DE medullis nihil quicquam melius aut elegantius dici potest, quam quod Galenus de illis scriptum reliquit, libro undecimo de Facultatibus simplicium medicamentorū, proinde illius uerba subscribere in presenti minime grauabor, quæ ita habent: Medulla uim habet corpora indurata & scirrhosa emolliendi, optimam sum expertus semper ceruinam, dein uitulina: At hircorum & taurorum, tum acrior est, tum siccior, itaq; durities scirrhosas mollire nequit: ex uitulina igitur & ceruina pessi componuntur, ad emolliendos uteros, & extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla parantur, uim emolliendi habentia. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sane reuera est medulla, sed ex spina etiam, quæ tum durior, tum siccior est altera, utramq; autem hyeme collectam, in sicca editaq; domo cum folijs lauri siccis reponere, ne uidelicet computrescat, & cætera, porro in cibo medullæ sumptæ ad uomitum stomachos incitant.

Pessi ex uitulina & ceruina medulla parantur.

Medulla uomitum irritat.

DE FELLE ANIMALIS.

Græce, *χολή*: *Latine*, *fel*: uulgo *fel*: *Germanice*, *Galle*

Enarratio. 73.

FEL tanto potentius & calidius est, quanto ab animali desumitur calidiori, proinde taurorū fel calidius quā castratorum boum persentitur. Hodie autem ex felle, linimentum contra puerorum lumbricos ab omnibus fere paratur, cuius compositio, ut tyrunculi in re medica addiscant, ita habet: Accipe pomum narantium ab interna medulla excavatum, in quo infunde, fellis taurini uel hircini, aut saltem bouis, pro cauitatis capacitate, cui addas, aloes, myrrhae, añ. drachmam unam, croci scriptulum unum, & supra calidos cineres, calefiat, quo umbilicus, & anus inungantur, interficit enim uermes, & secedere facit. Cæterum in felle taurino potissimum, & bubulo, lapillus quidam reperitur, quem Dioscorides & Galenus præterierunt, magni tamen iuuamenti, ut apud nonnullos legimus auctores. Nam in puluerem redactus & uino ebibitus, uesicæ calculos frangit, non minus quoque per nares impulsus uisum clarificat, & oculorum ægilopas retrahit, ac epilepsiam emendat, modo per nares cum succo maiorang uel radicis betæ impellatur, quod uero lapillus iste ieiuno stomacho in iure capi ebibitus incrasset, obesumque corpus reddat, ac sedum faciei colorē detergit, experti sumus. Cæterum felle auratæ piscis, uel lucij, aut perdicis, galliuc, in coitu mulieres illitæ delectari certum est.

Compositio contra lumbricos.

Lapis in felle reperitur.

DE SANGVINE.

Græce, *αἷμα*. Latine, *sanguis*: Vulgo *sangue*: Germanice, *Blüt*.

Enarratio. 74.

SANGVINIS uanas promissiones Galenus comperit, qua de causa, non eo uti satius est. Nam in primis, nec humano aut suillo unquam usus fuit, ut eius apparent uerba, quum si quis sanguinem humanum morbo alicui utilem esse dixerit, id in suillo primo experiri oportebat, quum similia effectus similes efficiant tradat, At Marsilius Ficinus, summus Platonius, libro de uita longa, capite undecimo, senes potu sanguinis boni à iuue ne temperato accepti, repuerascere contendit, & ab aniculis dictis strygi bus, argumentū desumit, quæ puerorum sanguinem, ut reiuuenescant, sugunt, quæ uera esse credendum est ut multi alij celebres uiri affirmarunt, sed præcipuè Comes Mirandulensis, in eo doctissimo libello quē de strygi bus edidit. Non minus quoque Arnaldus Villanouanus reprehensione dignus est qui in emplastro siue ceroto de pelle arietina, ad crepatos conscripro, sanguinē hominis ruffi admiscere mandat, ac si ab alio animali, effica ciori iuuamēto desumi non poterat, Porro Antidotū quod à sanguinibus

Marsilius Ficinus.

Stryges uere reperiuntur.

Arnaldus Villanouanus.

*Antidotū
ex sanguini-
bus.*

*Sanguis co-
lumbæ.*

*Sanguis
nycticoraci-*

*cis.
Sanguis ue-
spertilio-
nis.*

*Epilepti-
cis medica
menta con-
uenientia.*

*Textus Di-
oscoridis
corruptus
est.*

*Sanguis ca-
ninus opi-
tulatur
morsui ca-
nis rabidi.*

inscribitur, contra uenena accommodatum est, ut apud Galenum & omnes fere Græcos uidere est. Columbæ tamen sanguine, aut palumbi, turturifue Galenus in uulneribus capitæ meninges attingentibus, nunquam usus est, quum oleum rosaceum pro illa complenda operatione satis illi esset, dicit enim: Ego uero sexcentos noui eorum quibus Romæ perforata fuere capitæ ossa, nec quicquam ab usu rosacei, citra columbæ sanguinem offensos, & subdit: Itaque melius inuenire nihil possis in capite perforato, quàm ut rosaceo probo utare. Item pro sanguine in oculo concreto, eo quoque nunquam fuit usus, quum collyria sunt plurima quæ medeantur hyposphagmatis, & maxime quod plurimam recipit myrrham, quale est, quod à Damocrate compositum est. Ad eundem modum falsum est, quod noctuæ, siue nycticoracis sanguis astmaticis ualeat, ueluti quod quidam dicitant de sanguine uespertilionis, ut si uirginis uberibus illinantur, plurimo tempore ea ab excrementia tueri, & pilos sub alis enasci prohibeat, quod Xenocrates tanquam falsum calumniatus est. Non minus quoque quod de galli uel gallinæ sanguine ab alijs ferebatur, quod sanguinis eruptioni meningum conferebat, tanquam in exploratum experimentum, prætermisit, quum periculosa sit huiusmodi experientia. Agnorum quoque sanguinem comitiali morbo, potum non mederi tradit ibidem Galenus:

quum quæcunque potu iuuant epilepticos, ea facultatis sunt incidentis: At sanguis agninus omnium minime talis est. hoc edinus quoque sanguis ab eo tanquam inutilis pro sanguinis è pectore reiectione prætermittitur, Ranarum quoque uiridium siue terrestrium sanguinem euulsos ex palpebris pilos inunctum, eorum renascentiam non prohibere, ut nonnulli opinabantur, expertus fuit, unde hic apud Dioscoridem mendam esse certus sum. At hircinus sanguis præparatus, contra calculos renum & uesicæ datur. Cæterum inquit Dioscorides, rabidi canis morsus, sanguinis canini potu curari, cuius causam, quærens Marsilius Ficinus, loco à nobis citato, ita inquit: Galenus atque Serapio morsum rabidi canis, sanguinis canini potu curari dicunt: rationem uero illis assignare non placuit: ego igitur biduum eam queritans, opinor denique saluam canis rabidi uenenosam impressam hominis pedilæso per uenas paulatim ad cor ascendere more ueneni, nisi quid interea distrahat: Si igitur interim canis alterius sanguinem ille biberit, sanguis ille crudus ad multas horas natat in stomacho, eum denique uelut peregrinum deiecturo per aluum, interea caninus sanguis iste saluam caninam superiora membra prehensantem, prius quàm ad præcordia ueniat, deriuat ad stomachum: Nam & in canino sanguine uirtus est ad saluam canis attrahendam, & in salua uicissim uirtus ad similem

sanguinem prosequendum: Venenum igitur à corde semotum, sanguinisq; imbibitum in aluo natanti, unà cum sanguine per inferiora deducitur, hominemque ita relinquit incolumem. Quorsum hæc? primo quidem ut rei tam occultæ succurrentē inter differendum causam aperuerim, deinde, ut moneam, sanguinem potari posse, & quidem salubriter, atque in sanguine humano uirtutem esse, qua humanum sanguinem attrahat, & mutuo prosequatur, ne forte diffidas iuuenilem sanguinem à sene bibitum trahi ad uenas, membraque posse, ibique prodesse quam plurimum. Reliqua uero de sanguine olim abunde differuimus, in hoc quoque capite præcipue querendo, an sanguis anima esset.

Sanguis salubriter bibi potest.

DE STERCORE ANIMALIUM.

Græce, *κίτρος*: Latine, *stercus*.

Enarratio 79.

STERCVS alterum altero calidius est, secundum quod à calidiori excernitur animali; caninum, ut affirmat Galenus, anginam curat, & dysenteriam constringit, præcipue in cocto lacte epotum: non minus quoque medicamentis maligna ulcera sanantibus adiungitur. Porro humanum, gutturis phlegmonibus & anginæ mederi celebri historia scripsit Galenus, sed lupinum colicis affectibus magno iuuamento propinatur, præsertim album, super fruticibus collectum. Verum ego, quum lupus interficitur, iubeo illius intestina cum stercore seruari, ac exsiccata & in puluerem reducta in potu contra colicas affectiones dare, non contemnendo profecto iuuamento. Caprarum uero stercus, acris & digerentis est facultatis, proinde strumis & scirrhis tumoribus conuenit, præsertim in corporibus duris, & rusticorum; Secus autem puerorum, ac mulierum. Extrinsecus quoque pulciculæ modo uentri impositum, ipsius doloribus subuenit: At bubulum exsiccatoris est facultatis, ueluti columbinum causticæ, & exedentis potentis quod Abinzoar inter antidota contra pestem adnumerat, & de eo Galenus libro tertio de Temperamentis historiam de domo in Asia combusta enarrat, Ciconiarum uero, comitiali morbo mederi, falsum Galenus inuenit: At lacertarum unice oculorum nebulas, eorumque concursus sanguineos delere, certi sumus, de quibus omnibus Galenus consulendus est, lib. decimo tam sæpe à nobis in hoc opere allegato.

Stercus caninum.

Humanum stercus.

Lupinum stercus.

Caprarum.

Bubulum.

Columbinum.

Ciconiarum stercus.

Lacertarum stercus.

DE VRINA.

Græce, *οὐρῆ*: Latine, *urina*, *lotium*: Vulgo *urina*.

Enarratio 76.

Vrina.

FREQUENTER hodie urinæ usus in clysterijs habetur, quum abster-
gendi vires obtineat, præcipuè pueri stomachum ieiunum habentis. At Ga-
lenus, ulcera digitorum pedis, maxime quæ ex illusione atq; offensione ef-
fent inflicta, sæpenumero, ubi nimirum phlegmone carerent, curabat: hoc
præcipuè in seruis & rusticis, & in agro, & rure, ubi medicamentorum ali-
orum non erat copia: nec tantum in prædictis ulceribus, sed omnibus à
thorace ad imos usque pedes corripientibus, uti, illa concedit. Capitis

*Vrinam in
potu Gale
nus nō dat.*

porro ulcera, aut faciei, ea lauari non assentitur Galenus ueluti nec eam da-
re in potu. Proinde orthopnoæ curandæ gratia, eam ebibere, necessariū
non esse tradit. Auicenna tamen, illius potu, nonnullos sanitati restitutos

*Auicenna
urinam in
potu dat.*

memorat, ut ex secundo sui Canonis libro capite proprio percipi potest.
Cæterum urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecilli-
ma, excepta ea quæ à sue castrato domestico mingitur, quum hæc humanæ

*Vrina ho-
minis om-
nium imbe-
cillima est.*

per similis sit. Aprorum uero ualida est, ut eius acutus indicat odor, quam
Florentini in propria uesica oleo admixtam ad sumum seruant, appen-
dunt uae, & ea mellis crassitudine inspissata, contra puerorum uermes utun-
tur, nares & pulsus ac abdomen inungendo. Ex urina uero chryso colla cō-

*Chryso col-
la ex uri-
na.*

ficitur, ut Galenus bis docuit, & nos ipsi experti sumus, quanquam uera
chryso colla minerale esse sciamus, quod potissimum ex India in Lusita-
niam adferri solet. Ceterū lapis lincurion dictus, electri species est, alio no-

*Lapis lyn-
cis electri
species est.*

mine quia plumas attrahit, pterygophoron appellatus, unde qui lapidem
istum urinam lyncis siue lupi ceruarij esse opinantur, toto ut dicitur, aber-
rant cælo, ut capite de electro quoque meminimus: Respondet urinæ sali-

Salina.

ua, cuius uis differens quoque est, tum in animalium speciebus, tum in eo-
rum unoquoque sano, & ægro, ieiuno & sitibundo, aut contrà. Etenim ut

*Salina scor-
pios inter-
ficat.*

urina & sel, sic & salina sumpto quidem cibo imbecilla est, ualida procul
dubio & acris est eorum qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur: sed in
medio utriusque est eorum qui probe concoxerunt, nondum tamen cibū
potum ue hausere, qua puerorum lichenes, id est impetigines curantur, non
minusque illius causā, triticum ore mansum dothrienes, id est furunculos
concoquit, & digerit, porro saliuam, scorpios interficere, memoriæ tradi-
dit Nicander, & Galenus ut uerum quoque approbat, quod nos ita esse
quoque experientia nouimus.

DE MELLE.

Græce, ὑδρῖ; Latine, mel: Vulgo mel: Germanice, Honig.

Enarratio 77.

*Mel quale
bonum.*

MEL, liquor dulcis, ab apibus condensatus, ac fabrefactus, ubiq; uulga-

tissimus est, quod rutili coloris Dioscorides & medici desiderant, quum tamen hodie albissimum primas obtinere sciamus, præsertim quod à nimia caliditate ita album traxit colorem: Nam album ob frigiditatē multam habens spumam, quod incoctum recte dixerimus, non bonum est.

Reperitur enim præstans hoc mel tanquam butyrum albissimum apud Olyssipponenses: quod ex oppido Hueiras dicto aduehitur. Cæterum uenenosum mel, uaria symptomata inducens, uarijs in locis reperitur, præcipuè ubi apes rosa nerienis, uel flore aconiti, uel napelli cucullato, pastæ fuerint. Subducit autem mel crudum aluum magis quàm coctum, ut libro primo capite de Rosis diximus, quod desiccandi & exsiccandi secundo ordine uires habet, facile enim calidis in corporibus in bilem uertitur: proinde pituitosis summum est iuuamen. Verum, saccharum quod Dioscorides mellis genus, in India & Felici in Arabia proueniens facit, absque uerberorum ambagibus & controuersia ulla, nostrum uulgatum & commune est succharum. Magna etenim succhari copia, et prouentus apud Indos semper fuit, & est hodie, ut quoque Lusitani nostri fatentur: apud quos ordo ac modus illius conficiendi, non ita pridem fuit exploratus, quum succharum de locis ad locos in utribus deferebant inclusum. Vnde non mirandum si Dioscorides & Galenus, cæteri que qui de saccharo locuti fuerunt, tanquam de re illis non probe cognita & explorata locuti fuere, unde succharum, mel, aut sal in harundinibus concretum dixerunt: nec ab re, quum in ipso harundinibus non quidem fistulosus, sed succo plenus, magno æstu, succus foris attrahitur, & ibidem ac resina, uel gummi, in ipsis harundinibus densatur ac concrecit, similis omnino succharo cando dicto, hodie arte parato, uel sali dulci, unde, multi illum salem Indicum appellabant: Nec tantum in India hoc euenire nouimus: sed etiam hodie in insulis Maderiæ, & sancti Thomæ, ac Fortunatis, quas Canarias dicunt, in quibus sicuti in nonnullis Italiæ locis, ac Aegypto, & noua terra Brasilia dicta, fertilis est prouentus, cuius modus conficiendi ac in turbinatas massas reddendi, nouus est, & antiquis plane ignotus: imò si uerum fateri debemus, succharum olim in perexigua reperiebatur copia, adeo ut illius usus, parua aut nulla erat cura, ut cunquam tamen sit, illius Varro meminit, ijs carminibus.

Mel uenenosum.

Mel crudum subducit aluum.

Succharum antiqui cognouerunt.

Sal Indicum succharum est.

Varro meminuit succhari.

Indica, non magna nimis arbore, crescit harundo.

Illius & lentis premitur radicibus humor,

Dulcis, cui nequeant succo contendere mella.

Floruit enim Varro Narbonensis, Latine lingue peritus ante Dioscoridē & Galenum, annis multis, qui ijs carminibus adeo saccharum describit, ac suis coloribus depingit, ut nihil amplius desiderare queas. Illius quoque Ga

Saccharum
antiquorum
nostrum
commune
saccharum
est.

Manardus
et Fuchsius
errant.

Saccharum
ad medici-
næ usum tan-
tum uenie-
bat.

Remel
quid.

lenus noster meminit, non solum libris Simplicium, sed libro octauo Me-
thodi medendi, capite quarto, ubi saccharum inter res febribus ut excessi-
ue non calidas, conuenientes adnumerat, ut liquido constet, antiquorum
saccharum, nostrum commune esse. Nec enim Manardus, aut Fuchsius, qui
oppositum contendunt, audiendi sunt: quum nullis aut momenti alicuius
rationibus fulciantur, nobiscum autem Leonicenus agit atq; Curtius, a-
liq; celebres uiri, ut demum concludere debeam, hoc saccharum Dioscori-
dis nostrum commune esse. Sed Dioscoridis tempore, parua admodum
extabat copia, ita ut Plinius libro duodecimo capite octauo dicat, suo tem-
pore ad medicinæ usum tantum stare: nunc uero illius magna est copia, &
ad multos uenit usus, ganexæ præsertim, quia stomacho per gratum sit, &
pectori prodest, quod quanto albidius redditur, tanto magis caliditatis me-
tas fugit. Saccharum uero quod ex insula sancti Thomæ affertur, officinæ
rubrum appellant, caliditatis primum gradum non excedens, ex quo Ve-
netijs albidissimum, refinatum dictum, præcipue paratur. Porro in sacchari
confectura, mel liquidum & castum quoddam remanet, quod remel dici-
tur, cuius magna copia ex insula Maderiæ, Anthuerpiam florentissimum
emporium aduehitur, & ex eo non nisi placentalæ popularibus homini-
bus dicatae conficiuntur.

DE CERA.

Græce, *κηρός*: Latine, *cera*: Germanice, *Wachß*.

Enarratio. 78.

Cera tem-
perata est.

CERA ut testatur Galenus septimo de Facultatibus simplicium medi-
camentorum, medium quodam modo tenet calfacientium, refrigerantiū,
humectantium, & desiccantium: habet uero quiddam etiam essentiæ cras-
sæ atq; emplasticum, quamobrem aliorum medicamentorum materia exi-
stit: ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium, habet tamē
quiddam digerentis, calidæq; potentiæ, quæ plurima mellis inerat.

DE PROPOLI.

Græce, *πρόπολις*: Latine, *propolis*: Hispanice, *betun de colme-
na*: Germanice, *Doistoss*.

Enarratio 79.

Propolis.

PROPOLIS fauorum stabilimentum, ut Plinio placet, est: quanquam
Dioscorides & Varro, circa alucorum foramina, per quæ apes ingrediuntur

tur, reperiri tradant: de qua Galenus libro octauo tam sepe citato dixit: pro
polis modice quidem extergit, cæterum ualide trahit: est enim essentia te-
nui, excalcificat porro ordine secundo completo, aut certe incipiente tertio.

DE TRITICO.

Græce, *τροιζιον*: Latine, *triticum, frumentum*: Hispanice, *trigo*:
Italice, *grano, formento*: Gallice, *duble*: Germanice,
Weyzen.

Enarratio. 80.

TRITICVM ut bonum dicatur, optime maturum fit oportet, con-
tumax frangenti, plenū, graue, lucidum, splendidum, auri colorē fere refe-
rens, ex tali enim trium mensū ætate, farina fieri debet. Nā præstans triticū
plus farinæ reddit: deterius uero minus. Porro farina recens calida est, ue-
tus uero frigida, qua de causa mediæ ætatis eligēda est, ex qua panis quinque
genera, ut placet Galeno libro primo de Alimētis, parantur, omnium puris-
simus siligineus est, ex siligine, parte subtiliori farinæ tritici factus: secundus
autē panis similagineus dicitur, ex similagine paratus, farina tritici, non
tam perfecte pura, quā hodie è Græcia, ad nos Turcæ & Græci homi-
nes aduehunt, farinam scilicet granulofam, albissimam, arenæ similem,
quam semolam uel simillam uocant, quam Galenus dixit esse difficilis co-
ctiois, ac obstructions gignentis, ut libro quinto de Sanitate tuenda, ubi
senum regimen describit, legere est: tertius panis, autopyros, cum ipsi
furfuribus coctus & conflatus, ex toto tritico dicitur: quartus, sordidus ex
multis furfuribus confectus: quintus, totus est furfuraceus, canibus tantū
deseruiens. Vt autem panis optimus dicatur, opus est, sit bene sermētatus,
bene subactus, optime pinsus, mediocriter salitus, ac iuste coctus, non est
edendus calidus panis, quia æstuosus est, & capiti & uentriculo nocet: nec
multorum dierum coctus, quia natiuam caliditatem humiditati naturali
coniunctam perditam habet, ut ex Hippocrate libro secundo de Diæta
desumitur. Panes porro caseo, aut butyro, lacteue confecti difficilis coctio-
nis sunt, & in epate obstructions parientes, cum oleo uero parati, sulphu-
ri, ut Aueroi placet, simulantur. Maza quoque oleo fricta, aut clibano, uel
sub cineribus cocta, ueluti quoque azymus panis, maxime obstruunt, &
multum lædunt, melle tamen hæc comesta, ab noxijs suis temperantur, re-
mittunturque, ueluti ex farina triticea omnes paratæ placentæ, ut tradit Ga-
lenus libro 5, de Sanitate tuenda, & primo de Alimentorum facultatibus,
capite tertio, Triticum aqua coctum, difficillime in stomacho coquitur, ut

Triticum.

Panis quin
que genero-
ra.

Tritici tē-
peratura.

Panis laua-
tus.

Ex Galeni historia percipitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite septimo, qui fame urgente cum duobus adolescentibus suis, semel in rure comedit. Est demum triticum, ut refert Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum calidum primo ordine, non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifesto potest: habet uero etiam quidam lentoris obstruentisq; naturæ. Ex eo uero oleum ferramentis candentibus extrahitur ad multos usus accommodatum, ut ex uarijs authoribus percipi potest. Non hic tamen silentio prætereundus est panis dissectus, & aqua lauatus, quem hodie sucharo respersum febricitantibus concedimus, ut Galenus olim quoq; suis propinabat ægrotantibus, quum optimi sit nutrimenti, ut ex curatione Sexti filij Antonini Imperatoris apud eundem Gal. libro de Præcognitione percipitur, ut librum primum de Alimentis tam sæpe repetitum sileam, in quo illius abunde laudes describit. De fermento uero Dioscorides abunde differis, & ea de causa de illo nihil quicquam agimus.

DE HORDEO.

Græce, *ῥυζι*: Latine, *hordeum*: Hispanice, *ceuada*: Italice, *orgio*: Gallice, *orge*: Germanice, *Gersten*.

Enarratio. si.

Hordei du-
plex spe-
cies.

Ptisana co-
lata et non
colata.

HORDEI duplex species reperitur, altera communis, equis & iumentis in cibo deseruiens: altera uero Gallis, & nonnullis Italiae populis familiaris, granum scilicet habens ab spicæ paleis facile explicabile, unde ordium mundum appellari meretur, Granum per omnia serè grano tritici simile, sed crassius & albidius, ex quo ptisanam olim præparari crediderim, quum cibo idoneum sit, & hodie quoq; sorbitiunculæ ex eo febricitantibus conuenientes conficiantur. unde Manardus Ferrariensis, hanc hordei differentiam parum aduertens, in totam ptisanam, & hordei usum, tanquam reprobum damnauit. Reuera tamen ex isto hordeo mundo à Galeno nudo dicto, ptisana ita ualida & potens ac antiquorum ptisana parari possit, quæ duplici modo conficitur, colata, & non colata: Non colata ptisana ea dicitur, quando hordeum totum probe decoctum, cum ipsa aqua manet: Colata uero, quando ab hordeo probe decocto, expressio fit, quæ cremorem ptisanæ nonnulli quoq; appellant: quanquam Galeno succum ptisanæ eam aliquando appellare placuit: tamen non ignorem aliquos, qui differentiam, inter ptisanam non colatam, & cremorem ptisanæ faciunt. De ptisana uero Galenus libro de Euchymia & cacochymia ita tra-

dit: Ptisana probe ex optimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prore-
sus omni noxa caret: nutrit tamen quam panis minus: de qua plura legi-
to libro de Ptisana Galeno inscripto ac libro de Ratione uictus in morbis
acutis. Humefcat enim ipsa ptisana, ubi plurimum intumuerit coctione
longa, ut refert Galenus libro de Alimentis, capite de hordeo, quod & de
aqua hordei idem dicendum crediderim. Nam hordeum in exiccando & Hordei tē-
peratura.
refrigerando primi est ordinis, habetq; paucillum absterfionis, ut Hippo-
crates libro secundo de Diæta non procul à principio tradit: At secundū
se totum hordeum à paleis non purgatum, magis abstergit & purgat: de-
corticatum uero magis refrigerat, & aluum sistit.

DE ZYTHO ET CVRMI.

Græce, *ζυθος, κέρμι*: Latine, *Zythum, curmi, ceruisiæ genera:*
uulgo ceruoiſa, bira: Germanice, *Bier.*

Enarratio. 82.

HABET unaquæq; regio, uini loco, suas sibi deputatas potiones, Nam
Aegyptus olim ut testatur Plinius libro uigesimo secundo, ultimis uer-
bis: zythum habebat, Cantabria uero expomis in hunc usq; diem suam Zythum.
cæream parat: Angli, Flandri, multi Germani, Boemi, atq; Gallinon- Cærea.
nulli ceruisiam parant ex hordeo & tritico lupulorum adiectis floribus, Ceruifia.
in aqua maceratis: aliquando simplicem, nonnunquam uero Iauri baccis
compositam. Est proculdubio ceruisia optimus potus, & febricitantibus
conuenientissimus, præsertim simplex. Quia lupulus, quem Dioscorides
& Galenus præterierunt, & salictarium, siue reptitium lupum Plinius ap-
pellat, iecori maxime conuenit, & illius obstructions curat, ex quo hodie
syrupus in officinis instructioribus paratus habetur, ueluti & aqua per
campanam siue lambicum destillata. Nam herba ipsa ut paucis dicam, in
uniuersa Germania, & Flandria, ac Anglia feritur, non nisi pro hac confi-
cienda ceruisia, quanquam sua sponte in topiarijs passim proueniat, folio Lupulus
uitis aspero, allia, & uinum, fricato subolente: unde herbam hanc calidam herba pa-
aliquantulum esse affirmarem, tametsi Ioan. Ruellius, natura frigidam, rū calida
per ampro suo uolumine, eam constituit: sed qua fulcitus methodo, igno- est.
ro. Huius enim stolonibus, ac asparagis in acetarijs utimur. Vocat autem Ruellius
herbam hanc Hispania luparum, Italia uero lupulum, & nonnunquam errat.
quia arboribus circumuertitur, uerticem. At ebur, in zytho madens tracta-
bile, & plicabile fieri, ut falsum prætermittimus.

DE ZEA.

Græce, *ζέα*: Latine, *zea, semen, spelta:* Longobardice, *algar*

Italice, biada: Hispanice, spelta, de lespe autre: Germanice, Spelz aliq̄ dinctel.

Enarratio. 83.

*Zea:
Spelta.*

ZE A, quæ olim priuatim semen à Latinis dicebatur, hodie spelta appellatur, & eius duas dignoscimus species, equis & mulis in cibum uenientes, de quibus legito caput 89. huius præsentis libri.

DE CRIMNO.

Græce, κρινον: Latine, crimum, granum tritici, uel speltæ crasso modo tritum: Hispanice, farina ator colada, rolum: Germanice, Gries.

Enarratio. 84.

QVVM enim triticum, uel spelta, zea dicta, crasso quodam modo moluntur pinsunturq̄, farina resultans crimnon dicitur, ex qua quondam Romani pultem parabant, & ea panis loco usi fuere, ut refert Plinius libro decimo octauo capite octauo.

DE OLYRA.

Græce, ὀλῦρα: Latine, olyra: Hispanice, centeno blanco: Italice, segala bianca: Gallice, du seigle blanche: Germanice, Rosen vnd Tom.

Enarratio 85.

Olyra:

OLYRA, semen est, in Orientalibus præcipue regionibus nascens, quod Hispani centenum, Itali uero segalam appellant, quod ideo centenum Hispani nominant, quia ab uno grano centena nascuntur, hoc uero falso quidam filiginem appellant, quum filigo purissimum optimumq̄ triticum sit. Apud Plinium tamen, centenum hoc, siue secala, farrago dicitur, ut libro decimo sexto capite decimo octauo uideri potest, nigrum omnino & aspectu triste. Nam olyra, dubio procul candidum est, ex quo post triticeos panes, optimi conficiuntur, quibus rustici in Hispania, ueluti nobiles septentrionales cum butyro aluntur, à quibus tiphini panes, à tiphase dicti, parum differunt: qui, referente Galeno, calidi adhuc furni caliditate retinentes, minime uero duri, trium quatuorue dierum, edendi sunt. Est enim tiphase semen in Asia frequens, parum à zea differens, quod Asiani

*Farrago se
gala est.*

sua uoce brizam uocant, ut dixit Galenus primo libro de Facultatibus alimentorum, capite decimotertio. Animaduertat tamen candidus lector, quod tipha à typha differt, nam tipha semen de quo diximus est; typha uero iuncus quidam, de quo suo dicemus capite.

Tipha à typha differt

DE ATHERA PULTICVLA.

Græce, ἀθήρα: Latine, athera: Hispanice, papas: Germanice, Brey.

Enarratio. 86.

ATHERA, puls ex zea in tenuissimum pollinem sub mola redacta est, quam hodie quoque non solum ex spelta, sed tritici & milij farina, pro pueris & adultis, Germani & Lusitani cū lacte, uel melle parant. Differt enim crimnon ab athera, quod crimnon ex nō bene molita et pista farina paratur: athera uero ex subtilissima.

Athera differt à crimnono.

DE TRAGO.

Græce, τράγος: Latine, tragus.

Enarratio. 87.

TRAGVS, semen farri, aut zea persimile describitur, quod olim ex Orientali plaga aduectum erat, nunc uero eo caremus, Hippocrates porro libro secundo de Diæta, tragum cum olyra idem facit.

DE BROMO.

Græce, βρόμος: Latine, auena: Hispanice, auena, auea: Italice, lauena: Gallice, auoyne: Germanice, Habern.

Enarratio. 88.

AVENA, granum uulgatissimum est, iumentorum cibo deseruiens, ex cuius farina, Germanorum nonnulli pulticulam parant, quam mûß ab illis nominari, capite de Athera diximus. Est enim semen hoc calidum, digerendi uim possidens, id quod ex gustu patet, leuiter enim est acre, unde et ex eo liquet, quod phlegmonas induratas, & egilopas sanat. Est enim semen hoc, ut Hippocrati placet, natura frigidum, ut uero Galeno libro primo Alimentorum calidum: Nam hæc de qua agimus auena, domestica est, & cultura elaborata: de syluestri uero, sua sponte in agro ueniente, quartolibro, capite de ægilope, uidentum est.

Auena: Galenus ab Hipp. di- scripat.

DE ORYZA.

Græce, ὀρυζα: Latine, oryza, hordeum Galaticum, rizum: Hispanice, atroz: Italice, riso: Gallice, duritz: Germa. Keyf.

Enarratio. 89.

Oryza rizum. ORYZA, in genere frumentaceo etiam adscribitur, hominum non aspernandum edulium, quo pro compescenda aluo passim utimur.

DE CHONDRO ET FARRE.

Græce, χονδρος: Latine, alica, altera spelta, far: Italice, scans della, farro.

Enarratio. 90.

Chondri nomen uulgum. CHONDROS, uagum nomen est, nam quandoque ualentissimum significat triticum, quod Hispani triticum à Candia: Lusitani uero canorum: Itali autem album, siue caluissium triticum appellant, ex quo panes albiissimi hodie parantur, in quo significato apud Galenum semper reperitur, pulpicula uero ab hoc tritico parata alix uel chondrus appellatur. In alio uero significato chondrus reperitur, zææ id est speltæ speciem quandam significans, quæ in spica alas duas tantum habet, id est duos ordines, in quibus granum continet, qua de causa, dicocum quasi duo habens grana uel duos ordines, à Dioscoride uocatur, quum tamen in hordeo quatuor comperiantur, hoc autem frugis & zææ genus, ab Italis scandella dicitur, ex qua far paratur, quanquam ex Galeni chondro, far quoque parari sciamus. Huius uero scandellæ pulpicula halica appellatur. Olim granum hoc gypso siue creta conseruabatur, ueluti hodie zinziber rubra terra, à qua quum pro cibo sumebatur, optime lauabatur, ut meminit Galenus libro primo Alimentorum capite sexto.

Alix quid.

Halica.

DE MILIO.

Græce, μίλιον: Latine, milium: Hispanice, milho, miyo: Italice, miglio: Gallice, millio, du milou du milliet: Germa. Hirf.

Enarratio 91.

Milium. MILIUM, uulgo notum semen, quod foris impositum in sacculis, colicis doloribus, idoneum est remedium. Verum Galenus ipsum refrigere primo ordine, tertio uero exiccare libro septimo fatetur: Posteriores uero illi uires refrigerandi, in tertio gradu, siccandi uero in secundo assa

gnarunt. At ex illius farina cum lacte placentæ parantur, quas rustici in uictu tanquam Deorum ambrosiam habent: non minus quoque panes ex ea cum melle conficiunt, quibus rustici præcipuè Portugalliæ maxime oblectantur, & eos sua uoce boroas appellant. Cæterum aliud milium crassum est, figura & colore maliguetæ, ex quo Italiæ infima plebs panes conficit, & illud sua uoce, meleguā, uel sorgum, ueluti Lusitani, milium zaburum uocant: unde Ruellius hic taxandus uenit, qui panicum apud Italos meleguam appellari dixit.

Ruellius
fallitur.

DE PANICO.

Græce, *πανικον*: Latine, *panicum*: Hispanice, *paniz*, *painso*:
Italice, *panico*: Gallice *panico*, *du panir semblable au omilliet*:
Ger. *Seydensenich* / *oder fenich*.

Enarratio 92.

IN Hispania, & uniuersa Italia, panicum suauius quàm in Asia prouenit, ut refert Galenus libro primo de Facultatibus alimentorum, capite centesimo quinquagesimo primo, & ut libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ait, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certe pauci nutrimenti, & exsiccatoria, sistit quoque non nihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium, si uero foris illinatur exsiccat atque refrigerat, At huius farinam, ad eisdem usus, rustici usurpant, ad quos, milij.

Panicum.

DE SESAMO.

Græce, *σισαμη*: Latine, *sesamum*: Hispanice, *iorgilin*, *alegria*: Italice, *sisamo*: Gallice, *sisame*.

Enarratio 93.

NON tam contemnendum sesamum in cibo est, quàm hic à Dioscoride & Græcis describitur: quum reuera sesamum gratum stomacho esse percipiamus, abunde corpora pinguia efficiens: ex quo placentulæ sesamoides cum melle, non quidem crudo, ut Galeni tempore, sed discocto hodie conficiuntur, stomacho admodum gratæ. Ex eo uero oleum, apud Græcos & Turchas in maxima copia hodie paratur: in cibo secundum locum bonitatis post oleum oliuæ habens. Nascitur autem sesamum, ut proprijs uisum dimus oculis in plâta quadam tricubitalis altitudinis, caule quadrato, folio parietarij sed ampliori, siliculis triquetris: in quibus semen obcluditur sesamum dictum, quod moderate calidum esse Galenus libro octauo de Fa-

Sesamum

stomacho

gratum.

Sesamoi-

des placen-

tula.

Oleum se-

saminum.

Sesamum moderate calidū est.

cultatibus simplicium medicamentorum fatetur dicens: sesamon non parum in se continet uiscofum & pingue, quare emplasticum est & emolliens, ac moderate calidum. Eiusdem facultatis est quod ex eo conficitur oleum, & herbæ quoq; decoctum similem uim obtinet, cætera uero apud ipsum libro primo de Facultatibus alimentorum capite trigesimo legere ne pigeat.

DE LOLIO.

Græce, αἴλα: Latine, lolium: Hispanice, yoio: Italice, gioglo: Gallice, giolio double: Germanice, Xaden.

Enarratio. 94.

Lolium quid.

QVI mecum olim lolium pseudomelanthium esse opinabantur, omnino retrahendi sunt, quum reuera, lolium granum perniciosissimum inter triticum & farraginem hordeumue nascens, sit: non uero pseudomelanthium dictum, flosculus scilicet purpureus, segetibus frequens. Est igitur lolium, quod Hispani & Itali seruata uoce, parum tamen corrupta ioliū appellant, granum scilicet farraginis, secale dicto, persimile, quod quum anni constitutio parua, pluuiosa, & plus iusto humida est, multum innasci contingit, quini mo tunc triticum in lolium uertitur, ut Galeni pater agriculturæ, studiosior factus, adnotauit, ut de eo Galenus ultimo capite libri primi de Facultatibus alimentorum memoriæ commendauit. Est enim lolium, ut eodem loco idem meminit, ingratisimum perniciosissimumq; hominibus, capitis grauedines, dolores, & uertigines faciens, imò homines ipsos furiosos, & cæcutientes reddens: Vnde & merito Aristoteles, in libro de Somno & Vigilia, inter ea quæ capitis grauedinem efficiunt, lolium adnumerat. Curandum igitur est, triticum optime à lolio purgetur, quum eius esu succorum prauitas maxima gignatur, à quibus tot tantaq; dicta mala oriuntur: eius tamen farina, ad curandas nomas, uetera ulcera, gangrenas, lichenes, strumas & lepras multum ualeat. Cæterum spica lolij, parum à phœnicis herbæ spica differt, & nisi quis exacte instructus in re herbaria fuerit, proculdubio inter utranq; discrimen ponere nesciet. habet enim lolium, folia super spicam, phœnix uero non habet, calidum enim lolium est, in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi uero extremo exiccantium, ut Galenum adnotasse legimus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum.

Triticum in lolium uertitur.

Lolij farina ad quid bona.

Phœnix herba, & lolij similes.

Lolium calidum in 3. siccum uero secūdo.

DE AMYLO.

Græce, αἰνυδον: Latine, amyllum, amydom: Hispanice, Itæ

lice, amidon: Germanice, **Ammelmel / oder Krafftmel.**

Enarratio 95.

AMYLON ex tritico fit, sic dictum quod sine mola conficiatur, hodie *Amylon.* uero indocte aromatarij amidum uocant, quod natura frigidum est: ut tradit Galenus libro octauo Simplicium, capite de tritico: Similem quoque panibus lotis facultatem habet, ut ipsemet scribit libro primo de Alimentorum facultatibus, ex eo uero & succharo, sauonea pectoris & pulmonis uitij accommodatum medicamentum paratur. Nam amyli quoque in re medica multus usus est: miscetur enim maximo iuuamento clysteribus ad dysenterias & biliosos fluxus facientibus, quia qualitatis expers est, & ad strictionis particeps.

DE FOENO GRAECO.

Græce, *φῆνικον*: Latine, *foenogracum, foenum Græcum*: Hispanice, *alforuas, alholuas*: Italice, *feno greco*: Gallice, *fene grec*: Germanice, **Bocks horn / oder kuhorn.**

Enarratio 96.

FOENVM græcum, semen uulgatum est, in filiculis corniculatis, cuiusdam herbæ trifolio persimilis, nascens: quod referente Galeno octauo lib. Simplicium, calidum est secundi ordinis, desiccatur primo. Proinde feruentis phlegmonas irritat, acerbaturque: quæ uero minus sunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat. Verum admiscendum est foenogracum decoctionibus & medicamentis pectori conuenientibus, ut ex Galeno deprehenditur primo libro de Facultatibus alimentorum capite. 25.

*Foenogracum
cū calidū 2
ordine, sic
cū primo.*

DE LINO.

Græce, *λίνον*: Latine, *linum*: uulgo, *lino*: Germanice, **Flachs.**

Enarratio. 97.

NON opus est quicquam de lino dicamus, quum ubique uulgatissimum *Lini semen* sit, cuius semen ad eisdem fere usus medicos usurpatur, ad quos foenugræ temperate cum deseruit, eo tamen lini semen temperatius est, quum Hippocrate *refrigidū est.* ste, libro. 2. de Diæta, comestum aluum sistit, habet & quiddam frige factorium. Quibus uerbis Paulus subscribit: Galenus tamen, in primo ordine quodam modo calidum, ac humiditatis & siccitatis medium tenens, libro septimo Simplicium collocat: At ex eo confectum oleū ad neruorum ægrotudines multum ualeat.

gg iij

DE CICERE.

Græce, *κίκερις*: Latine, *cicer*: Hispanice, *grauancos*: Italice, *cice*, *ceci*: Gallice, *cices*: Germanice, *Zyfern*.

Enarratio. 98.

Cicerū tria genera. TRIA hodie cicerum genera reperiuntur, alba, rubra, & nigra: Alba in uictus usu cæteris meliora sunt: nigra uero & rubra, rei medicæ expetuntur, præsertim arietina, quæ nigra & parua sunt, arietina dicta, quia caput arietis figura referant. Ex ciceribus autem satius est ipsorum succum in aqua coctum bibere, ut consulit Galenus libro primo de Facultatibus alimentorum capite 22. & nos ipsi in praxim duximus: de quibus Galenus sexto de Facultatibus simplicium medicamentorū ita loquitur: Cicer legumen est flatuosum, copiosi nutrimenti, aluo mouendæ habile, ciendæ urinæ idoneum, lacti & semini generando aptum: prolicit uero & menses: Ceterum quod arietinum dicitur, efficacius urinam prouocat, cuius decoctū renū calculos frangit: Reliquum erbinthorum genus eadem ui pollet, puta attrahendi, digerendi, incidendi, extergendi, sunt enim calidi & modice sicci, participes item amaritatis: cuius ui & lienem & iecur, & renes expurgant, psorasq; & lepras & lichenes extergunt, tum parotidas, & testes induratos discutunt, tum ulcera maligna cum melle sanant. Viridia nāq; cicera, ab effrenatis pueris, & gulosis hominibus ubiq; hodie comeduntur, quæ excrementosum alimentum, & humidum præbent, non minus frixa sale, ut tempore Galeni quoq; ac fabæ parantur: quæ licet flatum deponant, concoctū tamen sunt difficillima, & succi crassi alimentum corpori exhibent, ut de alijs omnibus latius Galenus lib. 1. de Alimentorum facultatibus capite 9. differit.

DE FABIS.

Græce, *βίβη*: Latine, *fabæ uulgo faua*: Germanice, *Bonen*.

Enarratio. 99.

Cōmunes fabæ diuersæ sunt ab antiquorū fabis. *κίβη* faba oblonga, aliquantulum plana, compressaq; facie, in siliquis, nunc ternæ quaternæq; nascuntur, nigro umbilico, seu oculo, ita magnæ, ut duæ drachmam unam pendant, qua ratione, nostratē fabam, diuersam ab antiquorum faba esse certo crediderim: & primo quod ita res se habeat, monstratur, quia antiquorū fabæ, non latæ, planæ, aut oblonge sunt, imò potius rotundæ ac admodum parvæ, quod ex Galeno dicitur libro primo de Facultatibus alimentorū, capite de aphaca & uitia, ubi inquit: Horum seminum figura non rotunda ueluti fabarum, sed aliquantulum

latiuscula similiter lenti, ex qua cōparatione similitudineue facta, fatis percipitur, fabas antiquorum, rotundas paruasq; esse. Item Galenus lib. undecimo de Facultatibus simpl. medi. oniscos, multipedes uermes, etiam cyamos, id est fabas appellari tradit, hac tantum de causa, quia dum contrahuntur, fabarum figuram imitantur: nunc uero easdem bestiolas in rotundissimas pilulas conuolui experientia indicat, cui subscripsit Scribonius Largus, ac Paulus libro septimo suæ medicinæ, quum dicat: onisci uermes in humidis locis agunt, & tacti in orbem se conduplicant: hīs Dioscoridis uerba suffragantur capite de iunipero, in quo illius semina rotunda, fabis comparare uidetur. Præterea describunt authores caput, cui titulus est, si faba, uel aliud quippiam rotundum in aures ceciderit. Quibus omnibus fatis conuincitur, quod antiquorum faba exigua rotundaq; sit. Accedunt quoq; dictis, quod libello Galeno inscripto, de ponderibus & mensuris, legitur, in Aegypto cyamo obolus semis, id est, Aegyptia faba semi obolum ponderis habet. At obolus drachmæ sexta pars est, ita ut fabam Aegyptiā duodecimā drachmæ partem habere statuat, quum semioboli pondus habeat, sed quum faba hæc Aegyptia multo maior sit, quā hæc à Dioscoride & Græcorum nonnullis descripta, sequitur fabam hanc Dioscoridis admodum paruam esse, quum semiobolum nondum ponderare tradat. Sed quod faba Aegyptia, Dioscoridis hac descripta faba sit maior, sequentis capituli uerba attestantur, quæ ita habent: comeditur uiridis faba hæc, etiam nigrescit siccata, maiorq; communi faba est, ex quibus uerbis luce meridiana clarius patet, quod fabæ hæc Græcorum, multum à nostratibus sunt differentes, quum nostrates, non tam obolum, quam semi drachmam fere ponderent, quare antiquorum fabas à nostratibus diuersas esse, nemo deinceps dubitabit. Cætera uero de fabis, legito apud Galenum, & Erasnum Roterod. libro Chiliadum. Sunt enim fabæ frigidæ & siccæ, ac flatuosæ, ut libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum legitur.

Antiquorū
faba exi-
gua & ro-
tunda erat.
Obolus
quid.

DE FABÆ AEGYPTIÆ.

Græce, *νήσπος αἰγυπτιοῦ*; Latine, *faba Aegyptia*; Hispanice, *in bame*; Italice, *faba de Egitto*.

Enarratio centesimi capituli.

RECTE admodum tradit Dioscorides Aegyptiæ fabæ radicem, olim homines comedere, quum hodie sciamus, ea, multo plures quàm tritico aut fruge altera ali. Nā innumeris fere dixerim Aethiopum populi, Nigritarumq; amplissima regio, hanc radicem in cibo, panis loco, tantū habet,

Faba Aegy-
ptia inha-
me est.

quam sua uoce, in hanc uocant, radicem albam, quam meliorem dicunt ruffam uero minus bonam, brachialis crassitudinis, magnitudinis uero uulgarium raporum: quam crudam, & sub cineribus coctam, aut aqua emixtam, per se uel cum oryza mandunt: Nec enim in Aethiopia tantum, aut Aegypto, ubi colocasium appellatur, radix hæc inuenitur, sed in Lusitania, præcipue apud Salatum, oppidum Setubalum hodie dictum, ubi in lacubus nonnullis perbelle crescit, Dioscoridis historiæ in uniuersum respondens: nec minus Venetijs faba hæc Aegyptia, in nonnullis amœnissimis hortis sata cernitur, folio peramplo, nenupharino æquali, quod Ioannes Falconerius Anglus, uir doctus, & simplicium medicamentorum diligentissimus inuestigator, mihi & doctissimo Brasauolæ tanquam rem rarã Ferrariæ monstrauit. Nos uero ut uerum dicamus, millies hanc comedimus radicem, & illam quidem sub cineribus coctam, cuius sapor, castanearum saporì respondet. Nam alimentum penitus humidum radix hæc præbet, non minus ac radices aliæ, quæ ex insulis Capiuiridis afferuntur, batata dictæ: quibus quoque populi illi, loco panis utuntur, & eas Olyssipponenses frequentissime habent, & in uictu pro delitijs sumunt. Præterea alias plures apud insulam Maderiæ nascentes radices quæ inter res nouiter inuentas adnumerari debent, de quibus uolumen amplum confici possit.

Ioannes
Falconerius
Anglus.

Batata radix.

DE LENTIBVS.

Græce, φασι: Latine, lens: Hispanice, lenteyas: Italice, lenticchie: Gallice, lentille: Germanice, Linsen.

Enarratio. 101.

φασι, lens est, legumen uulgo notum, quod comeditur & in cibi usum hominibus uenit: Cæterum dissentionem inter Dioscoridis interpretes habitam, prætermittam facimus, quum quidam, lentem cum suo cortice in cibo sumptam aluum cohibere tradat: Alter uero, potius eam emollire fateatur, quum reuera Galeno, ac Paulo, imo & Plinio adhærentes, fatendum est, lentem secundum sui totum, corpus adstringere, sed in præsentem mirari satis non possum, medicorum tam stupidam credulitatem (ne uecordem cæcitatem dicam) eorum præcipue qui lentis ægrotis, maximo, ut dicunt, porrigunt iuuamento, quum reuera, ut Antiquis placet, maxime obsint, et seua secum afferant symptomata: Sed quod ita sit, nemo est qui ignorat, quum omnes ferme nostri seculi medici id maxime conentur, ut omnibus ægrotantibus, tertiana, quartana, scotomia, uertigine, ac cephalalgio, ueluti alijs morbis, inter quos pleuritim nominare est, lentes, tanquam præ-

Lentes in
praxim nõ
ita trahenda
sunt.

stantissimas ac boni succi, in uictus ratione, dent: quod quantum errent, ac contra rationem agant, primo ueterum testimonijs: deinde ratione una aut altera demonstrabimus. Ne tamen Andabatarum more incedamus: sciant qui hæc legerint, si modo quis legerit, errorem, & malam consuetudinem istam, ex quibusdam male uersis ac traductis Auicennæ uerbis, Fen decima libri tertij, de Cura pleuritidis, effluxisse, quæ sic habent: Et maximi quidem erroris est, in potu tribuere in frigidantia uehementia, nisi in factis ex colora, & non dentur in potu in frigidantia styptica, & cibi eorum sint sicut lentes, cum aceto sitate, & similibus. Hæc Auicennæ uerba, quæ ut non solum, reliquis in ægritudinibus ansam, medici lentes concederent, sed etiam in pleuritide dederunt: quibus simul Rasis uerba annectere possumus, libro ad regem Almanforem nono, capite de Cephalalgia, id est capitis dolore, qui tapsil siue taxil ibi concedit. Est autem taxil, ipso Rasi te- *Taxil*
ste libro suorum Synonymorum, cibus qui de lentibus coctis fit, quibus *quid.*
quoque addere possumus sexcentorum aliorum Arabum confirmationes quorum autoritatibus fulciti hoc tempore practici, præcipuè Hispaniæ, omnibus ægrotantibus lentes dare nituntur: Sed quàm male agant, ac cõtra rationem operentur, indicemus, & primo, occurrit Galenus commentario primo, de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione decima octaua, cuius uerba ita habent: Lens siquidem, & milium, & fœnogræcum tanquam medicamenta ob quosdam uentris morbos exhibentur, & non tanquam nutritura cibaria, hæc Galenus. Quibus percipitur, quòd lentes inter cibaria non reponuntur, ac inde nullatenus pro uictus ratione ægrotis dandas fore concludendum est, quòd sane Galenus diligens, quanquã ibidem non exposuit, alibi tamen non siluit, quin imo non minorẽ in hac re legem sanxiuit, illa Platonis, libro nono de Legibus, quæ habet, medici qui curantes sponte occiderint, morte plectantur, locus autem Galeni est, commentario citato, enarratione uero uigesima septima, ubi ni fallor sua det, monetque capitali pœna, ne lentibus quisque utatur, sed præcipuè in pleuritico morbo, in quo et Auicenna eiusque sequaces unanimiter maxime laudant. Galeni igitur hæc sunt uerba: Qui lenticulã ex aceto confectam pleuriti- *Medici len-*
co in ea morbi declinatione, quæ nihil aliud quàm coctorum expulsiõnem *tibus in*
desideraret, exhibuit: is non immerito languenti ipsi qui sequente nocte *pleuritide*
suffocatus est, mortis occasionem dedisse est uisus, imo lenticulam nemo *uti non don-*
qui mentis compos fuerit dederit. Hactenus Galenus, qui clarissime in- *bent.*
quit, nullum medicum rationis participem esse qui lentibus alat ægrotantes pleuritide affectos: quòd si quis uero ita amulos, & irrationalis, declinante iam morbo, ægrotanti eas dederit, & sequenti die obierit, talem me-

dicum mortis causam esse, tanquam legem adscribit, ut inde iudices, & recuperatores, damnū illatę mortis uindicarent, sed hæc multo clarius Vetus traductio indicat, quæ sic habet: & medicus etiam qui dat infirmo, qui habet pleuresim, postquam declinat eius egritudo declinatione completa, ita ut indigeat non aliqua rerum, excepto sputo illorum humorum qui digesti sunt cum sputo, lentes frigidæ factas cum aceto, necessario putatur de eo, quia ipse est causa mortis eius, propterea quod suffocatur in nocte secunda: Verum tamen, tu non inuenies aliquem ex his quibus est ratio, qui lentibus cibet infirmos. hæc tamen uetus traductio, quæ uniuersaliter quàm noua loqui uidetur, nec sane immerito hæc à Galeno prodita sunt, quum lentes omnino pessimi sint nutrimenti, ac multarum affectionum causę primarię, ut Dioscoridis præsentia uerba indicant, quæ ita habent: Lens hebetat oculorum aciem, si eius multus est cibus, ægre eadem concoquitur, stomacho nocet, stomachum & intestina inflat, aluum cum suo cortice in cibo sumpta compescit, adstringendi uis & natura ei est, ideoque aluum sistit, cortice suo denudata diligenterque elixa, & prima in coquendo diffusa aqua. Aluum enim soluit primum eius decoctum: grauias etiam & tumultuosa insomnia lens facit, neruis, pulmonibus, & capiti inimica, felicior illi contra alui fluores sua uis est, Hæc inter multa Dioscoridis. Quibus Galenus libro primo alimentorum, & octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum subscripsit, qui his in locis lentibus, adstrictoriam uim tanquam præcipuam tribuit, à quo nec Paulus disidet, imo Auicenna ea omnia dicta confirmat, dicens libro secundo sui Canonis: lens est inflatiua, & composita ex uirtute constrictiua & absterfua, & facit uidere somnia mala, & stypticitas eius corticis est plurima, & in ipsa tota est inflatio plurima, & inspissat sanguinem, ut non currat in uenis, & ipsa minorat urinam & mensurua propter illud, & generatur ex ea humor melancholicus, & ægritudines melancholicę, & fortassis res hordei est ei contraria. Rasis præterea libro tertio ad Almanforem capite secundo, non procul à dictis, inquit, lenticulæ frigidæ sunt & siccæ, & sanguinem generant melancholicum, corpusque desiccant, sperma quoque defruunt, atque sanguinem sedant, cuius quoque extinguunt caliditatem, in frigidant enim, atque oculorum tenebrositatem & melancholicas ægritudines efficiunt: præsertim quum aliquis in comestione eis frequenter utitur, quod & in Aphorismis, ut uerum, ueluti multis alijs in locis, repetere uoluit. Si igitur à lentibus tales oriuntur affectus, ut omnes fatentur, proculdubio earum usus reprobus iudicandus est. Nam earum præcipuum iuuamentum, sanguinem condensare est, ut omnes ipsis utentes, pro uictus ratione ægrotantium fatentur:

Lentiu natura.

Auicenna.

Rasis.

Nocuenta uero quam plurima dicta sunt, quare non mētis compos me-
dicus cum Galeno dicendus est ille, qui propter unum, tam multa obno-
xia ac sæua accidentia inducere ægrotis ueritus non est, præsertim quum
eius intentio reliquis non ita pessimis medicamentis, aut cibarijs perfici
posset, sed age, illas nullius, in medico usu, commodi esse, indicemus, & pri-
mo præter tam multa quæ habent incommoda, pauca hæc attestan-
tur, ægre concoquuntur, prægrauant stomachum, difficillimum reddunt
uentris officium, grauias & tumultuosa insomnia faciunt, quorum quodli-
bet ægrotis superueniens, maximū est malum, & ægrum ad uitæ periculū
trahens. Non me præterijt tamen, hac in re nonnullos extare, qui lentium
substantia ægrotos non alii, sed earū decocto tantum asserant, qui mea sen-
tentia, non minore errore quàm cæteri comprehenduntur: Nam ut cetera
mala lentibus omnes tribuunt, sic earum decoctum primum, aliuū priori-
tate fatentur: qua ratione, reliqui earum iure siue decocto tantum utantur,
non uero substantia, suadent: sed reuera à ratione quàm maxime distrahun-
tur hi, quum & si earum decoctū uentrem subducendū uim habeat, non ea
tamen de causa, ut rem bonam ægrotis propinare debent. Iure enim cen-
sendum est, quum lentes pessimæ sint, earum quoq; decoctum pessimū es-
se, præsertim hodie, quum & si decocto earum ægri tantum utantur, lenti-
bus ipsis reiectis, quod difficile fieri est: ipsarum tamen cortices à decocto
inseparabiles sunt, qui lentium corporibus peiores sunt, ut testatur Hippo-
crates, libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, quum dicat: lens
adstringit, atq; turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur: cuius
uerba enarrans Galenus, ibidem ita inquit: Vocem hanc *ἀφροδι* turbationē
quandam, & ueluti pugnam quæ in uentre ex discrepantibus facultate ci-
barijs oritur, significare dixi, quomodo & nunc significat, si cum cortice
adsumatur, utpote quæ quā caro ipsius longe coctu difficilior existat. Hæc
Galenus. Quibus satis monstratur, lentiū cortices, qui cum decocto eueni-
unt, lentium ipsarum corporibus peiores esse, atq; inde ipsorum decoctū,
propter corticum admixtionem malum proculdubio censendum est. Di-
ctis adde, quod licet cortices decocto non misceantur, non eo tamen uti de-
bemus, quum olim si lentium ullus erat usus, præparabantur tamen oleo,
garo, satyria, uel pulegio admixto, quod sane hisce temporibus minime
fit, uel saltem alijs ipsas commiscebant edulij, ut ptisanæ, illis contrariam
facultatem habenti; ex quorum commixtione, quoddam præstantissimū
edulium componebatur, quod Græci sua uoce *φικονισάγυλω* uocant, uel po-
tius betis adiungebantur, ut Heraclites Tarentinus consueuit, qui mix-
tum inde resultans, *τινταπέπλω* appellare consuebat. Quū igitur ijs temporis

bus, nullo horum modorum, lentes preparantur, sanum consilium esse crederem, si ipsi nequaquam uteremur, quum per se sumptæ, malæ sint, imò omnino interdiciendæ, uti fabæ inter Pythagoricos. Prædictis Hippocratis uerba astipulantur libro de Ratione uictus in morbis acutis, quum dicat, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, ubi ea omnia seu suam singula malignitatem habentia, penitus à consortio bonorum ciborum eliminantur. Cui sententiæ Cornelius Celsus libro secundo suæ medicinæ apertissime subscribit: quare nullatenus lentes esse dandas manifeste percipitur, atq; id magis, quum quoq; illud sit notum ex Epidemiarum libro, quàm male id successerit ijs qui in æno legumina esitarunt, quod etiam Galenus repetit libro tertio Aphorismorum, aphorismo decimo septimo: quibus perpendere debemus, omnino noxium esse ægrotos ipsis leguminibus alere, inter quæ lentes præcipue adnumerare est, quas non immerito Iudæi tanquam funebre edulium, in cibo, luctus tempore accipiunt. Præterea cibi illi qui non cõueniunt sanis, minus conueniunt ægrotis, quatenus cibi sunt, sed nulla legumina quatenus cibi rationem subeunt, sunt sanis conducencia, ut ex Auicenna percipitur, cap. de eo quod comeditur et bibitur: & Hippocrate, ultimis uerbis libri de Affectionibus, quæ habent: cibaria & potus & obsonia excepto pane, & maza, & carnibus, & piscibus, et uino, & aqua, reliqua omnia tennes ac debiles utilitates exhibent ad augmentum, & ad robur, & ad sanitatem, tenuia item ac debilia mala ab ipsis fiunt: sequitur quod nec ægrotis danda sunt. Iis adde præcipue lentes quum Galeno auctore libro secundo de Locis affectis capite sexto, leguminum omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur. Animaduertant igitur, qui libros de Victus ratione febricitantium, inscribunt, in quibus lentes laudant, quanto deprehensi sint errore, præcipue Brudus Lusitanus, qui etsi sæpe à me de hac re monitus fuerit, nunquã tamen à prauo errore & inueterato se abstinere & retrahere uoluit, forsã patris sui secutus opinionem, qui Arabum maximus erat assecla, nomine Dyonisius, qui olim cum Brisoto Gallo, de pleuritide longos habuit sermones. de qua re extant utriusq; Apologiæ. Cæterum si quis nobis opponat Paulum & alios Græcos uiros, lentes ægrotantibus dare, id uerum esse fatemur, quum eas tanquam repercussorium medicamen concedunt, ut capite de dolore capitis proueniente ex uini nimio potu legitur, ueluti pro exiccandis corporum humiditatibus, & sanguine condensando, illis Galenus & Hippocrates utantur. Ut receptui igitur canamus, firmiter asseueramus, lentibus nullatenus in uictus usu utendum esse, quum atrabiliosæ sunt, uitiosum ac pessimum succũ gignentes, ut ex dictis luce meridiana clarius percipitur.

Lens funebre edulium est.

Brudus Lusitanus de uictus ratione febricitantium scripsit.

Nec enim candidè lector, te moueat Auicennæ authoritas à nobis allegata, quum proculdubio nobiscum agit, & ad Galeni mentem, à lentibus & rebus stypticis in pleuritide abstinendum esse suadet, ita enim Bellunensis lectio habet, & maximi quidem erroris est, in potu tribuere in frigidantia, uehementia, nisi in factis ex cholera, & dare in potu in frigidantia styptica, aut dare eis in cibo lentes cum aceto, & similibus. Hæc enim Auicennæ uerba, sic à lentibus pleuriticum abstemium esse mandant, ut nihil clarius dici, aut excogitari possit, ut olim Doctor Alteretus præceptor meus nunquam poenitendus, Salmanticæ, primus, uiua uoce detexit.

Alteretus
Doctor Sal
manticen-
sis.

DE PHASEOLO.

Græce, *φασόλιον*: Latine, *phasolus*, *phaseolus*, *dolichus*, *lobus*, *eruilia*: Hispanice, *eruiyas fauas*, *eruilhas fauas*: Italice, *Rouiglione grandi*: Gallice, *Eruille grosse*.

Enarratio. 102.

PHASEOLVS siue phasolus, quadruplici syllaba scriptus, magna & non uulgaris eruilia est, magnam dico, ad differentiam alterius parue, & communioris eruilie, quam Galenus ochron appellat. Hæc igitur de qua agimus eruilia, à Theophrasto dolichus uocatur, quæ Galeni tempore, phaseolus uel lobus appellabatur, quam uocem uel hodie adhuc Lusitani nostri, maximi Græcanicarum uocum seruatorum, incorruptam seruarunt, uocantes utiq; eruiliam hanc, eruiliam fabam: nam quum fabam super addunt, siliquam magnam uel uaginam, qua eruilium istud grana sua occlusa habet, ob quam quoq; olim lobos appellari meruit, intelligunt, unde Theodorus Gaza optime admodum (ut mea fert opinio) hanc siliquam uertit, tamen si alteri quoq; legumini uox hæc conueniat. Crescit enim eruilia hæc ita procere, ut ex ea & tentoria, & scenæ ac tabernacula recte cooperiri possint, cuius siliquæ uidentur magnæ, oblongæ, splendentes, & minime pilosæ: Communis uero eruilia parum propagatur, serpitue, cuius filiquæ semidigitales sunt crassæ & hirsutæ, quas Galenus, ut dixi, libro primo de Facultatibus alimentorum capite uigesimo octauo, ochron appellat, & de illis Hippocrates, libro de Dieta secundo, mentionem fecit. Nam phaselus tribus syllabis inscriptus apud Dioscoridem smilax hortensis est, hodie phaselus nominatus.

Phaseolus
eruilia ma-
gna est.
Lusitani
maximi ser-
uatorum uo-
cum Græ-
carum.
Theodorus
Gaza.

Ochron er-
uilia uul-
garis est.
Phaselus
smilax est.

DE OROBO.

Græce, *ὄροβος*: Latine, *orobus*, *eruum*: Hispanice, *ieruos*, *hiez*

h h iij

gos, cizylaon, eruilhaqua: *Italice*, mocho: *Gallice*, uesse, au des
fers: *Germanice*, wicken.

Enarratio 103.

OROBVM uerum pauci dignoscunt, quum plerique eius loco eruis-
am accipiunt, non sine ingenti tamen errore, etenim uero multi hodie albū
dant, albo, & rubro: nam album in eius paranda farina Dioscorides eligē
dum suadet, Galenus uero rubrum potius desiderat, quum potentius albo
sit, ut libro primo de Facultatibus alimentorum legitur, & de illius uiribus
octauo de Facultatibus simplicium medicamentorū ita quoque tradit: De-
ficcat quidem excessu secundo inteso, calfacit uero primo: porro quate-
nus amaritatis est particeps, eatenus in cidit, extergit, atque obstructiones ex-
pedit. Cæterum si sumatur copiose, sanguinem per urinas euocat.

*Eruum ru-
brum eligē-
dum.*

*Eruu tem-
peratura.*

DE LVPINIS.

Græce, *ῥυπιν*: *Latine*, Lupinus: *Hispanice*, entra muges,
entra mocos: *Italice*, lupini: *Gallice*, lupin: *Germanice*,
Seigbon.

Enarratio 104.

LVPINI ubique sati, prospere crescunt, qui circa triticum, & segetes,
seruntur, ut terram nidorofam, ad se, tanquam proportionatum nutrimen-
tum trahant. Sunt enim ut tradit Hippocrates libro de Dieta secundo, na-
tura robusti & calidi, uerum per præparationē leuiores ac frigidiores fiunt
& aluo secedunt, Galenus porro de lupinis ita tradit: Lupini dura ac terre-
stris est substantia, quocirca ipse concoctu sit difficilis, succumque crassum
gignat est necesse, ex quo non probe in uenis confectio crudus proprie ap-
pellatus succus acruatur. Hæc de amaris: De dulcibus uero ita subdit. Ce-
terum, quum inter parandum quicquid habuit amaritudinis deponat, *ῥυπιν*
ῥυπιν, id est, qualitatis quæ sensu deprehendatur expertibus, similis euadit:
par igitur est ipsum neque ad deiectionē, neque ut adstringentia, ad fluen-
tis uentris cohibitionem esse accommodatum, & tarde descendere & diffi-
culter deijci, ac pertransire, & cetera. Huius uero farina in officinis parata
habetur, quæ exterius umbilico admota alijs admixta rebus, puerorū uer-
mes interficit. Cæterum, in descriptione syrupi de cichorea legitur, lupino-
rum, loco, ut arbitror, lupulorum, tamen si lupini in eo syrupo merito inijci
possint, quia extergendi digerendique ac iccur & lienem expurgandi uires
possideant,

*Lupini ca-
lidi.*

*Lupini dul-
ces.*

*Syrupus de
cichorea
examina-
tur.*

DE RAPIS.

Græce, *ῥαπίς*: Latine, rapum, rapa: Hispanice, nabos: Italice, rape: Gallice, naueau: Theutonice, rape, Rübén.

Enarratio. 105.

SUNT cui communissima rapa, quorum oblonga quædam sunt, alia uero rotunda, alia alba, alia uero rubra, & ex illis quædam parua, nonnulla uero ingentis magnitudinis, ut singula. 50 & 60. pendeant libras, ut apud Sabaudienfes conspicitur, & Lusitanos, in oppido Sabugalio dicto: Nam apud Hispanos parua quædam oblonga reperiuntur, non nisi tenera, optima, & gustui perquam grata, quæ à loco ubi nascuntur, beyarana appellantur, quibus Ferrariensia non cedunt figura, colore, & sapore, ac coctura. Rapa crassum & flatuosum generant nutrimentum, cocta uero præfertim cum carnibus non aspernenda sunt, quum optimū gignant sanguinem, & uenerem incitēt, atq; ut nonnulli opinantur, uisum acuant. De quibus Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Gongylidis semen uenerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans: Sic & radix coctu difficilis est, inflatq; & semen generat. Hæc Galenus. Syluestre uero rapum apud Hispanos in aruis nascitur, quod Itali nō contemnenda cura in hortis serunt, & eum omnes communi uoce raponolum siue ripancum appellant, alij uero locustam, ut alibi quoq; meminimus, ex quo acetarium non aspernendum parant.

Rapa.

Rapa beyarana.

Raparum natura.

Syluestre rapū raponolum est.

DE NAPO.

Græce, *ῥαπίς*: Latine, napum: Hispanice, nabicas: Italice, nagoni: Gallice, nauet: Germanice, Steckrüben.

Enarratio. 106.

EST enim napum bunias dictum, raporum species, cuius semen anti-dotis contra uenenū miscetur: an imaduertat tamen diligens lector, quod bunias napum, à bunio nāpo differt, de quo lib. 4. sermo habendus est.

Napum bunias.

DE RAPHANO.

Græce, *ῥαφάνιον*: Latine raphanus, radícula: Hispanice, rauano: Italice, rauanello, radice: Gallice, rauue, oureafort: Germanice, Rettich.

Enarratio. 107.

RAPHANVM Columella radículam appellat, oleris uulgatissimum Raphanus genus, quo ad ciborum prouocandam appetensiam, & urinam prouocatur.

hh iij citur.